

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Första kammaren.

Nr 37.

Fredagen den 23 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollen för den 17 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till talmannen i riksdagens första kammare.

Enligt bifogat läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla om 6 dagars ledighet från riksdagsarbetet.

Stockholm den 23 maj 1930.

Erik Forssberg.

Att konsul *E. Forssberg* på grund av genomgången operation ej kan delta i riksdagsarbetet under de närmaste 6 dagarna.

Stockholm den 23 maj 1930.

Gustaf Söderlund.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 276, till Konungen i anledning av väckta motioner rörande vissa sociala jordfrågor.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 4, 169 och 170, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 6 och 7, sammansatta bevillnings- och andra lagutskottets utlåtande nr 3, andra lagutskottets utlåtanden nr 38 och 39, jordbruksutskottets utlåtanden nr 83—88 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om förändringar i undervisningsplanen för folkskolan med hänsyn till kristendomsundervisningen.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 69, hade herr *Olsson, Oscar*, hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådana ändringar i undervisningsplanen för folkskolan måtte omedelbart vidtagas, att

1:o förbud utfärdades för varje skolans krav på utanläsning av stycken och s. k. minnesord i bibeltexter och övriga vid undervisningen använda bekännelse- och trosskrifter;

Första kammarens protokoll 1930. Nr 37.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

2:o kristendomsundervisningen liksom hittills bedreves huvudsakligen på grundval av bibeltexter utan användning av dogmatiska läro- och läseböcker men i dessa stycken förlades till lästimmor utan läxor och läxförhör;

3:o den kyrkohistoriska delen av kristendomsundervisningen inarbetades i den vanliga historieundervisningen;

4:o morgonböner och andra tvångsandaktsstunder i folkskolan avskaffades.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Wagnsson* och herr *Johansson, Emil*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är naturligtvis riktigt nog, det påstående, som under den allmänna diskussionen i denna fråga har gjorts, att det inte är lyckligt för ett land, om det bland folket uppstår religiösa slitningar och stridigheter, och inte heller om dessa stridigheter och slitningar förekomma rörande kristendomsundervisningen i folkskolan. Det förefaller mig emellertid, som om sådana stridigheter och slitningar inte vore det värsta, som kunde inträffa, åtminstone inte från deras synpunkt, som ha en verkligt religiös inriktning i denna fråga. Stillaståendets försumpning i traditionell slentrian, som så småningom i de konventionella formerna och formerna dödar det levande innehållet, förefaller mig från religiös synpunkt vara den värsta fara, som kan hota folket.

Kännetecknande för primitiva religioner är just den stora vikt och betydelse, som tillägges formerna, formerna, formulären. Detta är helt naturligt med den uppfattning man inom de primitiva religionerna har i fråga om sättet att vinna gudamaktens bevägenhet. Därvidlag är det minsann av vikt och betydelse, att medicinmannens och prästerskapets besvärjelseformer äro riktiga till punkt och pricka. Där är det av vikt och betydelse, att det inte stapplas i fråga om bönersamsorna och att bekännelseformulären ordentligt inläras, för resten inte bara av prästerskapet utan även av folket, eftersom det är en statsangelägenhet, att gudamaktens onåd inte skall drabba folket.

Nu förstår jag, att en och annan här säger: »Vad har detta med kristendomen att göra? Kristendomen är ju ingen primitiv religion.» Det skall jag lämna därhän, men de kristna kyrkorna hava åtskilliga av de kännetecken, som äro utmärkande för den primitiva religionen och den primitiva religiositeten. Det kunna vi väl åtminstone inte här i landet förneka efter de senaste stridigheter, som vi här ha haft rörande nödvändigheten för den religiösa välfärden av det ordagranna utanlärandet redan i barndomen av former och formler, som barnen inte kunna ha något eget begrepp om. Det är inte bara Bolstad, som har ställt sig på en sådan ståndpunkt, utan det är i lika hög grad den regering, som tillmötesgått anspråken från Bolstad, och i lika hög grad det frikyrkliga folkparti, som i detta fall givit regeringen sitt värdefulla stöd, betygat genom ecklesiastikministerns varma tacksägelse för en vecka sedan åt det andliga överhuvudet för det frisinade folkpartiet.

Det är visserligen sant, att de protestantiska kyrkorna i detta hänseende vilja svära sig fria och påstå, att det egentligen endast är den katolska kyrkan, som kräver en dylik underkastelse under dess och dess prästerskaps formler, under dess och dess prästerskaps tro och salighetsordning, för att det dem skall väl gå. Men ifall verkligen de protestantiska kyrkorna, t. ex. svenska statskyrkan och de svenska frikyrkorna, hade kunnat svära sig fria från liknande ståndpunkter, hade vi aldrig haft de strider, som i denna kammare avspeglades för en vecka sedan.

Det kan inte förnekas ifrån något håll, att den stora politiska aktionen i kristendomsundervisningsfrågan stöder sig på åtskilliga kristna medborgares krav på just den ordagranna bekännelsetroheten och bekännelsens ordagranna inlärande. Vikten och betydelsen av just formulären tar sig ett synnerligen vackert uttryck i de yttranden, som äro bifogade förevarande utskottsbetänkande, både från skolöverstyrelsen, Sveriges allmänna folkskollärareförening och Sveriges folkskollärarinneförbund samt i synnerhet Svenska folkskolans vänner. I Folkskolans vänners utlåtande, som mer än något annat så högt bejublades i de frikyrkligas organ Svenska Morgonbladet, står det ordagrant: »Nu såsom förr gäller den sanningen, att åtskilliga skriftord eller andra viktiga minnesord i vilket ämne som helst för en fullt riktig uppfattning måste icke endast läsas utan även inläras ordagrant.» Jag kan inte se någon skillnad mellan denna uppfattning och uppfattningen i de allra primitivaste religioner i fråga om det ordagranna inlärandets betydelse för den andliga välfärden.

Men det är en sak, som tillkommer i detta Folkskolans vänners utlåtande och som jag ber herrarna lägga märke till, nämligen att man utsträcker denna primitiva religiösa uppfattning till de profana ämnena, i det man förkunnar som en naturlig sak, att det ordagranna inlärandet ofta är nödvändigt för den rätta förståelsen i vilket ämne som helst. Här ha vi den stora skillnaden mellan det officiella kristna förnuftet och normala människors förnuft. Då det är fråga om ett ordagrant inlärande, är det för en normal människa helt naturligt, att förståelsen skall gå före detta ordagranna inlärande. För det kristna förnuftets uppfattning är det helt naturligt, att man skall börja med att slå in även obegripliga formler, och först sedan någon gång i framtiden, efter en mansålder eller så, försöka komma till rätta med vad det där formuläret egentligen betyder. Det är betecknande, inte bara, att en kristlig lärareförening kan komma med ett sådant officiellt utlåtande, utan också att just de frikyrkliga med så stor förtjusning instämma i synpunkter som dessa — ty det kristliga förnuftet är sig likt genom hela detta utlåtande. Den här framdragna punkten är inte något speciellt undantag.

Medan jag är inne på detta ämne, vill jag fästa uppmärksamheten på att det frikyrkliga partiet i fråga om religionsfriheten inte intar någon annan ståndpunkt än statskyrkopartiet. Det har varit en tid, när frikyrkorna på många håll — även av mig, skall jag villigt erkänna — ansågos som samvetsfrihetens försvarare här i landet. Den tiden är nu förbi. Som man förut sade på de håll, där man misstrodde den frikyrkliga samvetsfriheten, begära tydligen frikyrkorna samvetsfrihet för sig själva, och där stanna de. Med de nyanseringar i statsreligionen, som möjliggöra för de frikyrkliga att få sin samvetsfrihet erkänd, stanna de, och något annat angår dem inte — jo, det angår dem på så sätt, att andra än de själva inte böra få ha någon samvetsfrihet! Det är samma resonemang från deras sida, som hos den gamla statskyrkan: »Den, som vill ha samvetsfrihet, utöver vad vi anse lämpligt, är i bästa fall en kinkblåsa, som vi inte behöva ta någon hänsyn till.»

Vill man ha ett synnerligen åskådligt bevis för att de frikyrkligas samvetstväng är av alldeles samma art som de statskyrkligas, har man bara att se på den ståndpunkt, som från båda hållen har intagits till morgonandakterna. Vad har man sagt från båda hållen rörande morgonandakten? Jo, att det är tomt prat att påstå, att morgonandakten skulle innebära utöväande av samvetstväng. Vad skulle det vara för samvetstväng att av skolungdomen kräva deltagande i litet psalmsång och några minuters morgonandakt varje dag före skolarbetets början? Inte kan det kallas för samvetstväng. Nej, jag erkänner, att detta samvetstväng inte är större än det den hedniska romerska staten ålade de kristna soldaterna, som vid mönstringarna voro skyldiga att offra några rökelsekorn framför kejsarens bild. Den hedniska romerska staten ville visst inte

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.

(Forts.)

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.

(Forts.)

tvunga deras samveten. De fingo tänka och tycka om kejsarens gudomlighet vad de ville, men de skulle iakttaga statens lagar. Det krävdes för statens välfärd, att handlingen skulle göras. Den hedniska romerska staten var i det fallet föga intolerantare än den svenska statskyrkan och de svenska frikyrkorna i dessa dagar, men på den tiden betraktade de kristna detta såsom ett verkligt hårt samvetsförtryck.

Den hedniska romerska staten har segrat. Det visar sig bäst i dessa utlåtanden om obefintligheten av samvetstvång i morgonandakten. Den hedniska romerska staten har segrat på ett mycket elegant sätt. Den har kallat sig för en kristen stat — och namnet har blivit huvudsaken. Den dag som i dag är gällar för de svenska soldaterna detsamma, som gällde för de hedniska romerska soldaterna. Vi ha korum kvar, och dit kommenderas våra värnpliktiga ynglingar för deltagande i denna andaktsövning. Man begär visst inte, att de skola avhålla sig från att svära invärtes över solen, som steker dem i ryggen, eller över att de skola stå i giv akt. Man begär bara, att de skola iakttaga ett anständigt uppträdande och genom sin närvaro giva sin officiella anslutning till svensk religion. Något annat behövs inte. Det är inte mycket värre än i de romerska legionerna! En kristen överste har t. o. m. i dagarna opponerat mot att soldaterna få stå i givakt. Han anser, att det skulle vara mera passande, om de i stället finge stå med böjt huvud och knäppta händer. Ja, för all del, etiketten är huvudsaken! Bara offret åt den svenska staten och dess gudomlighet sker i anständiga former, betyder det alls ingenting, om hjärtat är med eller inte — precis som i skolans morgonböner!

Det är helt naturligt, att orden statskyrka och religionsfrihet inte kunna gå ihop. Det går inte samtidigt med statskyrka och samvetsfrihet. Själva ordet statskyrka innebär, att staten måste lägga sin makt i vågskålen för denna kyrkas intresse. Så har det alltid varit, och så måste det alltid förbliva, så länge vi hava statskyrkan. Det är nämligen inte svenska folket, som är ett kristet folk. Gå i kyrkorna här i Stockholm om söndagarna; gå i frikyrkorna också och hör efter, om statskyrkoprästen eller frikyrkopastorn vilja erkänna, att svenska folket är ett kristet folk! Nej minsann, det är inte så många av svenska folket, som räknas till Guds riktiga barn. De allra flesta stå utanför. Därför är det rätt svårt för mig att förstå, vad man på detta håll menar med att min motion skulle innebära ett försök att avkristna svenska *folket*. Jag har ju visserligen en viss tilltagsenhet i åtskilliga frågor, men att jag skulle ge mig på ett sådant företag som att försöka avkristna, där ingen kristendom finnes, hade jag ändå aldrig tänkt mig. Nej, det är visst inte svenska folket, som är ett kristet folk; det är svenska staten, som är en kristen stat. Då vill jag således avkristna svenska staten? Ja, det vill jag, och i den riktningen går min motion. Jag vill nämligen, att religionen skall vara en personlig angelägenhet, en så djupt personlig angelägenhet, att den inte har att göra med något rike av denna världen. Den förkunnelsen hade den mästare, som officiellt säges vara den kristna religionens grundläggare, men det är så rysligt länge sedan. Det är så länge sedan han predikade, att det nu i vårt kristna samhälle anses vara bevis på en okristlig uppfattning att ha samma ståndpunkt som han.

Så länge man har en statskristendom och frikyrkor, som i praktiken stödja denna statskristendom, även om de någon gång teoretiskt taga avstånd, är det naturligt, att staten skall anse det vara ett statsintresse, att barnen, som det heter, »uppfostras» i denna statsreligion. Vad betyder det, att barnen uppfostras i den? Det betyder, att barnen prepareras i den redan på ett så tidigt stadium, att de inte kunna värna sig emot de åskådningar, som man vill ympa in på dem. Det kallas inte för religionstvång. Det flyter intet blod i detta fall. Religionstvång kan vara av olika slag. På Erik den heliges tid krävde

den svenska religionen av finnarna, att de skulle omvända sig till den svenska religionen, och om de inte kunde låta övertyga sig, skulle de utan vidare slås ihjäl. Under reformationstiden för den under Uppsala mötes auspicier till-satte ärkebiskopen omkring här i landet som en av de råaste bödlar, som något lands religionshistoria kan visa upp. Det är inte på det sättet tvång nu längre utövas för statsreligionen. Men när man talar om den kristna humanitetens religion, som vi nu ha, och när man vill göra denna kristna humanitetsreligion till en kyrkans förtjänst, bör man komma ihåg, att den kristliga humanitära åskådning, som de kristna kyrkorna nu berömma sig av att hava genomfört i världen, som sina förnämsta främjare haft en herre, som hette Voltaire, och den krets, som stod omkring honom. För den svenska statens vidkommande genom-fördes denna humanitära kristliga syn på de religiösa frågorna inte av tros-vittnet Gustav II Adolf utan av Voltaires lärjunge Gustav III. Den förfär-liga djävuls- och helvetesdyrkan, som kyrkan hade omhuldat alltsedan begyn-nelsen, avskaffades här för de bildade samhällsklassernas räkning av Viktor Rydberg i *strid emot* den svenska kyrkan. Denna djävuls- och helvetesreligion kvarstannade i den svenska folkskolan till 1919, och då var det inte svenska präster, som avskaffade den, utan det var Värner Rydén, som inte heller brukar anses som en särskild starkt kyrkligt förankrad person. Vad var det för herrar i denna kammaré, som bekämpade genomförandet av denna humanitära åskåd-ning 1919? Det var biskop Bergqvist och den nuvarande biskopen i Strängnäs. De kyrkliga representanterna ha varit sig lika till slutet och komma alltid att bli sig lika. Inte har man från kyrkans sida något att påräkna, när det gäl-ler religionsfrihetens genomförande!

Men det betraktas, som sagt, inte som religionstvång, att man preparerar de små barnen ifrån sex- och sjuårsåldern genom inympande på dem av dessa stats-religionens trosformulär. Det skall nästas in i dem från denna tidiga ålder, så att det sedan inte blir så värst lätt för dem att komma utanför den svenska statsreligionens inflytande. Vad blir följden? Det blir ofta religiösa tvångs-föreställningar hos ungdomen, och det är dessa religiösa tvångsföreställningar, som äro det olyckliga med uppfostran i statsreligionen, i den s. k. kristendo-men, i våra skolor.

Jag satt för några veckor sedan tillsammans med en kristendomslektor och resonerade om saken. Han hade begärt, att få ett samtal med mig om denna fråga. Det är säkerligen en av de noblaste personer, som finnas i detta land, och det är inte tu tal om att han i sin skola både av kolleger och lärjungar anses som den resligaste, som den bästa personlighet, de där ha att göra med. Han är för övrigt känd vida omkring här i landet för sina religiösa intressen och för sin storstilade personlighet. Han sade till mig, att han inte begrep vad jag menade, då jag talade om dogmatisk undervisning och samvetstvång i sko-lorna. Han hade aldrig drivit dogmatisk religionsundervisning på gymnasiet och komme heller aldrig att göra det. Han hade inte blivit präst, fast han gärna önskat det, emedan han inte kunde böja sig under bekännelseöket. Jag frågade med min vanliga brist på vanlig anständighetskänsla, när det gäller allvarliga ting, om hans tolerans var av den vanliga förljugna sorten, d. v. s. av det slag, som inte låtsar om problemen utan låter lärjungarna syssla med dem ut ifrån den givna dogmatiska, konfessionella synpunkten, eller om han till-hörde den riktning bland moderna kristendomslärare, som inte generade sig för att i sina samtal kring de kristna huvuddogmerna utan vidare taga upp dem till debatt och erkänna, att nästan hela trosinnehållet, såsom Kristi gudomliga natur, jungfrufödseln, den lekamliga uppståndelsen o. s. v., bara är vidske-pelse. Jag undrade, om han ansåg, att han i sin kristendomsundervisning hade rätt att ta saken på det sättet. »Naturligtvis», sade han, »naturligtvis gör jag det.» Jag visste, att det var många som gjorde så. Jag vet, att det finns

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

kristendomslektorer, som resonera om dr Tolls bok om uppståndelsen med gymnasister och objektivt ställa mot varandra dr Tolls uppfattning och den traditionella kristna uppfattningen. Men sedan pressade jag honom vidare och sade: »Detta är på gymnasiet. Men om ni undervisade på lågstadiet, där eleverna skola lära sig det konfessionella innehållet i trosbekännelsen, skulle ni då också anse det tillståndigt att, samtidigt med att barnen lärde sig detta, säga dem, att det av bildade människor i allmänhet i våra dagar anses som vidskepelse?» Nej, så långt hade han inte tänkt.

Jag har vid samtal med en seminarieläktor i kristendom fått liknande intryck. Den kristendomslektor, som jag först talade om, sade i fortsättningen av samtalet: »Jag får erkänna, att när jag sitter och försöker meddela en fri kristendomsundervisning, befriad från dogmatikens band, är det rätt besynnerligt, vilket andligt motstånd eleverna då ofta resa.» Detsamma sade den kristendomslektor vid ett folkskoleseminarium, som jag nu tänker på. Vid sin undervisning hade han bland eleverna på seminariet funnit samma envisa tysta motstånd emot en fri religionsåskådning, en religionsåskådning med ett verkligt livsinnehåll, som denne gymnasielektor. Det enda, som jag tycker är besynnerligt, är, att dessa herrar tycka, att det är besynnerligt. Hur skulle det kunna vara på annat sätt med den tvångsprepäring av barnen i vissa föreställningar, som äger rum i folkskolan och i läroverkens lägre klasser? Det är fullkomligt i sin ordning, att det blir på det sättet.

Helt naturligt kan det religiösa resultatet av en sådan kristendomsundervisning inte bli mer än ett, och inte kan det bli någon levande religiositet, som har betydelse ute i livet. Bevisen härför ha vi ju rikligen runt omkring oss. Vi kunna taga de kristna nationernas uppförande av världskriget — detta kristna världskrig, som är det råaste och hemskaste, som någonsin har inträffat i världen efter århundraden av invövning av kristendom. Vi kunna förresten också taga världsfreden. Vad är det världsfreden vilar på enligt de borgerliga politiska partierna? Vilar den på tilltro till de religiösa inflytelserna? Nej, den vilar på antalet kanoner, krigsskepp, regementen i arméerna o. s. v.

För övrigt ha vi ju här i denna sal ibland synnerligen storartade exempel på resultaten av denna religionsundervisning i fråga om folkets moral, på denna religionsundervisnings inflytande på det levande livet, när vi tala om sedlighetsfrågan, när vi ha på tapeten rusdrycksfrågor o. s. v. Under debatten om fosterfördrivning i fjol upplystes av chefen för statistiska centralbyrån, att i den kristna staden Berlin var det enligt all sannolikhet ungefär lika många fosterfördrivningar som födslar, och vi hade i våra händer en statistik från Allmänna barnbördshuset, som utvisade, att en kvinna på sju eller åtta — vilketdera det var — där behandlades för abortering, vilket enligt överläkarens utan tvekan uttalade mening i de allra flesta fall var detsamma som fosterfördrivning. Varenda dag som går stå i genomsnitt bortåt 100 svenska medborgare anklagade för förbrytelser på grund av sitt umgänge med rusdryckerna. Inför sådana resultat är man verkligen förvånad, då man från kristligt statskyrkligt och frikyrkligt håll anser, att morgonböner och konfessionell tvångsundervisning skulle vara av verklig betydelse i det levande livet. Ifall denna åskådning vore riktig, kunde vi väl nu när som helst vänta på förslag från Bolstad och andra håll om inrättande av aftonböner och inlärande av hela bibeln utantill för att komma någon vart i striden gentemot eländet.

Men det är helt naturligt, att den kristendomsundervisning, som man bedriver på detta sätt, inte kan ge andra resultat än en ren sedvaneåskådning, en rent konventionell uppfattning. Folkskolans vänner ha också i sitt utlåtande understrukit denna sak på ett synnerligen märkligt sätt utan att förstå den löjliga dager, i vilken de komma. Folkskolans vänner ha sagt: Inte kan man

tala om tvångsreligion. Samma tvång måste ju finnas på alla livets områden. Då skulle man kunna tala även om »tvångsmåltider», därför att barnen tvingas att infinna sig i hemmet på vissa tider för intagande av måltid. — Jag vill fästa uppmärksamheten på att detta icke är någon illvillig karikatyr från kristendomsfientligt håll, utan det står på sid. 10 i det utlåtande, som herrarna ha framför sig. Folkskolans vänner, bejublade av Svenska Morgonbladet och frikyrkorna, tillmätta således tvångsundervisningen i kristendom liknande betydelse som bordsskicket. Man lär sig att inte sticka kniven i munnen, om man vill tillhöra de s. k. bildade samhällsklasserna. Jag hade aldrig tänkt mig, att detta kunde ha med människovärdet att göra. Jag har trott, att det på sin höjd kunde ha med en viss societetsfäihighet att göra. Ett kristligt läraresällskap anser, att morgonbönerna och den konfessionella kristendomsundervisningen ha samma uppgift — således endast att ge ett medgivande åt de personer, som taga intryck av statsreligionen, att få räknas som »kristna» människor. Etiketten är även i detta fall huvudsaken. Det egendomliga i det försvar, som även från ganska frisinntat håll har kommit till synes i fråga om en svensk tvångsreligion och dess inövning, är, att man anser, att åsikterna och livet stå i oupplösligt samband med varandra. Men det är väl beroende på vad slags åsikter det är? Är det sådana konventionella åsikter och uppfattningar som bordsskicket och dylikt, ha de väl ganska litet med det levande personliga livet att göra. Därför är det, synes det mig, så egendomligt, när skolöverstyrelsen påstår, att den etiska uppfostran har ett starkt stöd i kristendomsundervisningen — det är nederst på sid. 3. Där finner man i detta teologiskt tänkta utlåtande det vanliga teologiska sättet att resonera med samma term i olika betydelse. Här står nederst på sid. 3 ordet kristendom i tre betydelser: först i ordet kristendomsundervisning, sedan i ordet kristendomen och slutligen i ordet kristendomskunskap. Det heter: »Ingen torde kunna bestrida, att kristendomen ger en djupt förbindande, stark motivering till de etiska grundsatser och ideal, som just av motionären framhållas.» »Därför kan det inte betraktas som en tvångsinympning, om kristendomskunskap bedrivs i skolan.» Ja, vad är det då för kristendomskunskap, som meddelas i skolan? Jag vill också ha kristendomskunskap i skolan, men inte av denna art. Att en sådan teoretisk uppfattning som den, som på detta sätt inhämtas, skulle bli till ett stöd i det levande livet, torde väl ändå på mycket goda grunder kunna betvivlas. Den blir naturligtvis ett stöd på det sätt, som en av mina goda vänner nämnde för ett par dagar sedan, då han resonerade med mig om en bekant, som han hade interPELLERAT rörande dennes intresse för kristendomsundervisningen i skolan. »Varför vill du ha denna religiösa uppfostran för dina barn?» hade han frågat. — »Jo, därför att det är en så väldigt bekväm disciplinär historia. Man får barnen liksom bättre i sin hand genom denna religionsundervisning.» — »Ty», fortsatte han, »principen för denna religionsundervisning är: Gud ser dig», och — — — ja, jag vågar inte anföra den formulering, som han använde, ty den skulle anses opassande i en allvarlig debatt; jag skall omskriva den. Den går kort och gott ut på detta, som barnen begripa: Den gode Guden ser dig och den onde guden tar dig, om du inte är lydig. — Ja, detta är verkligen en förpliktande livsåskådning!

För några kvällar sedan yttrade en kvinnlig advokat i en diskussion på tal om den moraliska undervisningen mycket riktigt, att moralisk undervisning bör bedrivas i sådana ämnen, där det kan bli moralisk tillämpning. Det är det enda sättet att *inöva* en moral. Det bör ske i samhällslära, och det sker alldeles utmärkt i idrott och lekar. Om vi taga idrott och lekar — vad är det, som gör, att pojkar inte fuska där? Vad är det, som gör, att pojkar anse, att det skall gå rättvist och rättfärdigt till där utan fusk? Är det därför, att de tro, att den gode Guden ser dem och att den onde guden annars tar

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

dem? Naturligtvis inte. Det bryr de sig inte om. De fuska inte i lekarna och i idrotten helt enkelt därför, att de äro »renhåriga grabbar» — det är anledningen. Man skulle ju tycka, att när det gällde att få ett halvt betyg mer i kristendom eller i något annat ämne, skulle just tanken på den gode och den onde guden kunde avhålla dem från att fuska sig till detta betyg. Vore det någon, som försökte att få eleverna i en skola att avhålla sig från att fuska med den motiveringen, så undrar jag, om det inte skulle komma åtminstone ett invärtes glatt leende över de elever, som finge en sådan förmaning. Nej, det går inte med våra skolors innötning till en konventionellt religiös åskådning att få några resultat av den ute i det levande livet.

Man har sagt, att det är dock nödvändigt att ge barnen någon religiös uppfattning i skolorna, ty annars kunna de bli offer för otrevliga livsuppfattningar. Man har sagt, att det finns dock svaga naturer, som kunna hindras från det onda genom att få detta stöd i skolan. Ja, visst finns det sådana — det har jag aldrig förnekat. Men gentemot den uppfattningen ber jag att få anföra 1700-talets störste folkuppfostrare här i landet, skalden Kellgren, som förklarade, att visserligen är det det grymmaste, som kan tänkas, att beröva en krympling sina kryckor, men det orimligaste i världen är, att, för att kryckor finnas, alla människor också skola använda dem och barnen lindas och ledvridas redan i vaggan för att de säkert skola komma i åtnjutande av stödet av dessa kryckor. (Jag är inte säker på att jag citerar Kellgren ordagrant. Jag har inte ägnat mig åt ett ordagrant inlärande, men jag är tämligen säker på att jag kan både lära ut och försöka leva efter den satsen, trots att jag inte har ordagrant inlärt den.) Denna synpunkt tar man inte någon hänsyn till. Det gör ingenting — för de svagas skull skola alla fördärvas, ty annars går det kanske värre för de svaga än det nu gör. Detta är således den uppfattning, som ligger bakom försvaret för tvångsundervisningen.

Nu säger man från skolöverstyrelsens sida liksom från Folkskolans vänner, att det är inte meningen, att det skall vara något *hårt* tvång. Nej, Folkskolans vänner säga rent ut — de äro så oskuldsfulla, att det är riktigt roligt — att det skall vara så litet tvång som möjligt. Skolöverstyrelsen säger bara, att det inte skall vara »en alltför starkt utpräglad konfessionell prägel». Och vad säger Sveriges allmänna folkskolläraryörening, som alltid stått på en frisinnad ståndpunkt? Jo, de säga, att de vilja ha en *positiv* religionsundervisning. De tro, att när man tar bort ordet konfessionell och sätter dit ordet positiv, är saken klar.

Det skall således vara ett milt tvång, som skall utövas på barnen. Hur milt? Skall det vara så, att båda fötterna vridas ett litet stycke eller så, att den ena vrides litet mera, och i så fall den högra eller den vänstra? Det är fullkomligt orimligt — vilket också alldeles tydligt framgår av den Kellgrenska förkunnelsen — att tala om att religionstvånget skall göras till ett lindrigt tvång. Det finns ingen brygga över från religions- och samvetsfrihet å ena sidan till tvångsreligion å den andra sidan.

Man är helt och fullt på min sida i detta fall, då man kommer in på andra livets områden. Jag har som exempel i min motion tagit den allmänna indignationen gentemot bolsjevikernas pionjärrörelse. Alla äro överens om att det är kulturvidrigt, för att använda ett rätt milt ord, att taga de små barnen, innan de kunna skydda sig mot andligt tvång och andliga tvångsföreställningar, och på dem inympa bolsjevikernas politiska och religiösa åskådning. Men hur i all världen kunna herrarna vara indignerade för den sakens skull, när herrarna anse det vara fullt i sin ordning, om herrarnas åskådning inympas på barnen? »Jo», säger man helt troskyldigt, »därför att *jag* har en god åskådning och bolsjevikerna en dålig åskådning.» Det är ett förtjusande sätt att resonera. Och när en socialdemokratisk tidningsman resonerade på det sättet,

att bolsjevikerna förkunna hatets och onskans religion, under det att skolan förkunnar kärlekens och godhetens religion, går ju egentligen självironien över alla gränser. Det är dock inte mer än något årtionde sedan denne socialdemokratiska tidningsman i den allmänna diskussionen befann sig på hatets sida, därför att han förkunnade klasskampen och klasshatet. Nu är han emellertid i gott sällskap. Nu är han i det fallet omvänd. Jag undrar, vad vi egentligen ha för anledning att rikta den anklagelsen mot bolsjevikerna, att vad de vilja är onskan. Vad vilja de? De vilja precis detsamma som socialdemokraterna. De vilja befria arbetarklassen och därmed mänskligheten från löneslaveriet och därav följande materiellt och andligt elände. Det är vad de vilja. Men så ha vi deras medel, våldet och tvånget på barnasjälén. Det är också därför, som jag anser, att det är ett vidrigt framgångssätt. Deras framgångssätt är emellertid precis detsamma som den svenska statens framgångssätt. Det finns en skillnad, och det är den, att under det att bolsjevikerna åtminstone här i landet och än så länge utöva sitt förgiftande inflytande på barnasjälarna *med* föräldrarnas goda minne och samtycke, gör staten det *emot* åtskilliga föräldrars goda minne och samtycke. Det är den enda verkliga skillnad, som jag kan se.

Ja, men våldsteorierna, som bolsjevikerna predika! Nå, men den makt, på vilken staterna och även fosterlandet vila — vad är det för en makt? Nej, endast det socialdemokratiska partiet kan med ganska lugnt samvete säga ifrån, att dess indignation både mot pionjärrörelsen och mot annan preparering av barnasjälarna är befogad; det är något kulturvidrigt, och det vilja vi inte vara med om. Om det skulle gå så, att bolsjevikerna finge överhand här i landet, bleve det naturligtvis här som i Ryssland så, att så gott som alla medborgares barn komme att prepareras i deras åskådningar. Herrarna hade sig själva att skylla. Inte kunde herrarna uppställa någon storts rättsåskådning gentemot detta övergrepp. Ni skulle helt enkelt få i ansiktet: »Vi göra som ni gjorde.» För mig är det fullkomligt omöjligt att begripa sådana åskådningar, som tro, att rätten och friheten skola framgå ur våldet, vare sig det är mildt våld eller det är grovt våld. Det är därför, som jag står på den ståndpunkt rörande barnens religionsfrihet, som jag här har intagit.

Det var för en del år sedan på en socialdemokratisk partikongress tal om att programpunkten om religionen såsom privatsak skulle avskaffas. Det var en prästman i partiet, som steg upp och sade ifrån: »Det är väl ändå galet, att vårt parti just nu, när vi kunna se den tid nalkas, då vi få makten och inflytandet här i landet, skulle släppa statskyrkan, som har varit ett så utmärkt medel i de härskande klassernas hand. Varför skola vi avhända oss det goda vapnet, det goda medlet?» Det är naturligtvis samma kristna uppfattning, som herrarna här i allmänhet göra sig till tolk för. Denne prästman förstod lika litet som majoriteten av herrarna här den replik, han fick — en replik av den innebörden, att visserligen var det fullkomligt upprörande, att den nuvarande våldsstaten skulle begagna sig av religionen på ett sådant sätt, men att det skulle bli fullkomligt olidligt för en verklig socialdemokrat att stanna kvar i ett socialistiskt samhälle, därest detta annars på rättfärdiga grunder bygda samhälle skulle tillåta sig en sådan nedrighet mot barnen som en religiös tvångsundervisning. Jag tror inte, att herrarna göra ens ett försök att begripa denna ståndpunkt, och jag tror, att det dröjer rätt länge, innan de flesta av herrarna överhuvud taget kunna fatta den ståndpunkten. Det är emellertid den rena religionsfrihetsståndpunkten.

För ett årtionde sedan satt jag och resonerade med representativa universitetsmän i England. Vi sutto och glädde oss över huru som allt fler och fler föräldrar togo avstånd från den gamla äganderättsuppfattningen beträffande barnen. De togo avstånd från den uppfattningen, att barnen voro föräldrarnas

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

egendom på det sättet, att föräldrarna kunde bilda och utbilda deras personlighet, hur de behagade. De sade, att det faller snart inga bildade människor längre in att vilja trycka sina färdiggjorda åskådningar på sina barn, utan de äro ganska angelägna att låta sina barn behålla möjligheten att skaffa sig en personlig åskådning. Redan förut har den uppfattningen predikats av den ledande mannen i den moderna skoldiskussionen, den amerikanske filosofen Dewey. Han har långt före detta satt upp detta program, och den ledande teoretiske pedagogen i Amerika (prof. Kilpatrick) har förkunnat detta just i den formen, att det är en förbrytelse att försöka inympa de vuxnas färdiggjorda åskådningar på barnen. De amerikanska tidningarna äro inte så spirituella som de svenska, så att han har aldrig fått höra talas om att, om detta skall vara meningen, får man inte heller lära barnen multiplikationstabellen eller satsen om kvadraten på kateterna och deras storhetsförhållande till kvadraten på hypotenusan. Så spirituella och kvicka som det s. k. »kulturorganet» framför andra här i Stockholm äro tydligen inte de amerikanska tidningarna. Därför har han inte behövt definiera vad han menar med de vuxnas färdiggjorda livs-åskådningar — förklara att han därmed menar de teoretiska och systematiska livsåskådningarna: de religiösa, politiska, sociala o. s. v.

När jag nu går till kamp för religionsfrihet i skolorna, bryr jag mig inte så mycket om de föräldrar, som kräva religionsfrihet för sig på det sättet, att de skola få taga barnen ur skolorna för att uppfostra dem i *sina* åsikter och åskådningar. Dem bekymrar jag mig inte så mycket om, utan de föräldrar, som jag bekymrar mig om, det är just de föräldrar, som inte vilja inympa sina egna religiösa eller politiska eller andra åskådningar på barnen utan vilja, att de skola komma till dryftande först, när barnen begripa dem och kunna ge dem en fri anslutning eller göra motstånd mot dem. Det är mot dessa föräldrar jag tycker, att det begås ett upprörande våld, när de — i sin rädsla att obehörigt stympa sina barn genom att på dem inympa *sin* åskådning — skola tvingas att få dem preparerade med Bolstads eller med ärkebiskopens eller med missionsskolans å Lidingön eller med generaldirektör Holmdahls eller med Värner Rydén's åskådningar. Det är på denna punkt, som jag vill sätta in, då jag talar om föräldrarnas rätt till religionsfrihet för sina barn. Skolöverstyrelsen påstår i sitt utlåtande, att på det sättet skulle barnen bli uppfostrade utan någon religionskunskap alls. Det är rätt egendomligt, att en offentlig myndighet kan tillåta sig en sådan förfälskning av min motion. Den tredje punkten i min motion lyder: »att den kyrkohistoriska delen av kristendomsundervisningen inarbetas i den vanliga historieundervisningen.» Vad säger skolöverstyrelsen om kristendomsundervisningen? Den säger, att den vill ha en historiskt objektiv inriktning av den. Menar skolöverstyrelsen, att kristendomens historiskt objektiva inriktning avskaffas genom att undervisningen förläggas till historieundervisningen, dit den rätteligen hör? Vad det beträffar, att kristendomsundervisningens förläggande till historieundervisningen inte skulle ge lika goda insikter i kristendom som det nuvarande systemet, vill jag fästa uppmärksamheten på att historieundervisningen har ensam fått svara för fosterlandskärlekens väckande och uppammande utan ett särskilt ämne på schemat för den saken. Kan detta då inte också ske med den religiösa känslans väckande och uppammande? Man har ifrån olika håll i den pedagogiska diskussionen försökt resonera på det sättet, att kristendomen både är ett vanligt ämne, som skall behandlas såsom de andra ämnena i skolan, och ett högst ovanligt ämne, som skall behandlas på ett alldeles särskilt sätt. Det kan inte gärna ske på samma gång. Det skulle möjligen kunna ske på det sättet, att, såsom det tillgår i vissa läroverk, i småklasserna inläras såsom sanna de kristna dogmerna för att sedan utdömas på gymnasiet. Där behandlas i småklasserna kristendomsämnet på ett annat

sätt än de andra ämnena, men i gymnasiet behandlar man det som de vanliga. Men det är väl inte det, som är meningen? Meningen är troligtvis inte någonting annat, än att kristendomsämnet har två olika aspekter; kristendomsämnet är i vissa delar ett vanligt skolämne men i andra inte. Ja, men det har ju tillgodosetts, genom att man i de delar, där kristendomen är ett vanligt skolämne sammanför det med de vanliga skolämnena.

I motsats till åtskilliga av mina meningsfränder förstår jag mycket väl den synpunkten, att kristendomsundervisningen ej blott skall ge kunskaper om kristendomen utan också föra till kärlek till kristendom och religion. Det har jag ingenting emot. Det finns ett annat ämne, nämligen litteraturundervisningen, som skall både ge kunskap om och leda till kärlek till litteraturen. Nu har jag velat, att man med den del av kristendomsundervisningen, som direkt skall föra till kärlek till kristendomen skulle förfara på det sättet, att man förlägger den till lästimmer, så att de olustmoment, som alltid åtfölja plugg och läxförhör, skulle försvinna. Plugg och läxförhör skulle finnas i den historiska delen av kristendomsundervisningen men inte i den direkt uppbyggande delen därav.

Nu har man sagt — och detta från håll, där man står på religionsfrihetens ståndpunkt — att det är en farlig väg, ty på det sättet kunna lärarna lägga in ej blott två timmars utan fyra, fem, sex timmars kristendomsundervisning i skolan. Ja, det generar inte mig. Det stöter inte mitt sinne för proportioner. Om det är någon kristendoms lärare, som kan väcka barnens kärlek till ämnet och avvinna detsamma intresse genom sådan undervisning, så gärna för mig! Jag är inte blind för, att det kommer att finnas lärare, som missbruka denna frihet genom att använda lektionstimmarna till ett dogmatiskt inövande. Jag hörde ett fall från en skola i Småland. Där hade man från en småskola fått mottaga ett par elever, som inte kunde någonting ordentligt av småskolans kurs, men som kunde hela trosbekännelsen och även Luthers förklaring till denna. Visst finns det dåliga lärare, vilka det är farligt att lämna en sådan frihet. Men vi skola väl inte utgå ifrån att lärarkåren i sin helhet är sådan.

Det är sålunda inte någon sanning i den beskyllning, som man riktat mot mig, då man sagt, att jag velat avkristna det svenska folket och den svenska skolan. Jag vill bara inte, att *tvångskristning* i skolan skall få finnas kvar.

Vad som emellertid mest upprört både mig och mina motståndare i denna debatt, är talet om morgonandakten och dess betydelse. Alltid har det funnits mycket skrymteri och hyckleri i den religiösa diskussionen, men inte ens jag, som deltagit i denna diskussion under ett par årtionden, har kunnat drömma om, att så mycket skrymteri och hyckleri skulle kunna komma med i diskussionen, som har varit fallet i denna fråga. Man skulle kunna tro, att dessa lärare, vår generaldirektör i skolöverstyrelsen o. s. v., antingen glömt bort sin egen skoltid och dess morgonböner eller också, att de fått den egendomliga uppfattningen, att pojkarna i skolorna numera skulle se ut på ett helt annat sätt än på deras tid. Jag har gjort åtskilliga undersökningar och har då funnit, att förhållandena vid läroverkens bönestunder äro alldeles desamma nu, som då jag gick i Hälsingborgs läroverk eller när jag satt polisvakt i Karlstads läroverk och vid gudstjänsterna i Karlstads kyrka — och då aktade mig för att störa pojkarna alltför mycket. Det är ingen skillnad.

Ett av de muntrande inslag, som jag har från denna undersökning, är en underrättelse, som jag fått från en kamrat i en annan stad. Denne skrev till mig, att det hänt något förfärligt roligt på morgonbönen en dag, ty en kamrat till hans pojke hade tagit med sig en stockholmsk aftontidning, där det fanns en s. k. spetsartikel, försedd med en karikatyr av mig, sittande på en gren, som jag sågade av. Så roligt hade pojkarna inte haft på länge. Nå, huru

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

ställde de pojkarna sig själva till motionen om morgonbönen? De anförde alldeles samma skäl som en kåsör i en boulevardtidning, vilken inte får tagas för allvarligt: »Om den där killens motion skulle gå igenom, hur skulle det då gå med våra läxor? Nu är det i alla fall ju alltid någon läxa, som man kan ha möjlighet att klara upp.» Men bortsett från den saken har boulevardbladet undrat, varför man inte frågade gymnastisterna själva. Ja, varför? Jag undrar det samma, men jag vet svaret: Det vågar man inte! Varför vågar man inte? Nej, ty om man gjorde det under betryggande omständigheter, skulle svaret — vår tids ungdom är så pass öppen och fri från hyckleri — bli sådant, att dessa lärare, som med mer eller mindre allvar tala om dessa morgonböner som andakts- och högtidsstunder, skulle skämmas ögonen ur sig.

Jag har på ett ställe fått reda på resultaten av sådana undersökningar från morgonbönerna. Redan för ett par år sedan var det en lektor, som gick in på en morgonbön och sedan första timmen i sin gymnastikklass lät eleverna få en kvart på sig för att nedskriva, vad de kommit ihåg från morgonbönen. Det var en av Sveriges bästa ledare av andaktsstunder, som då stått i katedern. Vad blev resultatet? Jo, det var mycket få, som hade reda på vad som sagts under denna morgonandakt. Ämnet för andakten var »Jesus frestas av djävulen». Det var en, som bara kommit ihåg, att »det var någonting om djävulen».

Sedan har samma lärare gjort andra undersökningar och kommit till liknande resultat. Det är naturligt, att pojkarna när de sågo den läraren komma in på morgonbönen och anat hans ärende, följde med åtminstone i någon mån för att komma ihåg, vad som sagts. Vid ett tillfälle omfattade undersökningen 22 elever i en av ringarna. 13 av dessa elever hade visserligen till större delen någon aning om vad som försiggått, därför att det varit ett idrottsämne, som varit föremål för utläggning; men även de allra flesta av dessa hade huvudsakligen haft roligt åt lärarens hjälplöshet i fråga om insikten i idrottsgrenens utövande. Det var en, som förklarade, att *denna* morgonandakt verkligen varit intressant, fastän han erkände, att annars brukade han aldrig följa med. Av de andra åtta, som i någon mån följt med, var det åtminstone fyra, som absolut inte hade godkänts av kristendomsläraryn. Det skulle då vara fyra som kvarstå. Åtskilliga hade också reda på de psalmer, som sjungits, trodde de, men uppgifterna om psalmerna voro mycket olika. Första gången denna undersökning skedde, förklarade läraren såsom ett slags tröst, att alla dock visste, vilken *lärare*, som hållit morgonbönen.

Den sista undersökningen gjordes i studentklassen, fjärde ringen, bestående av tio elever. Sex av dem hade ingen aning om vad som försiggått vid morgonandakten. Och de andra fyra? Ja, jag tror inte, att någon av herrarna precis skulle velat godkänna de referat, som de lämnade om vad de uppfattat vid denna morgonbön. Så ligger saken till, när vi gå till eleverna själva!

Det vidrigaste exempel, som jag har av egen personlig erfarenhet, föreskriver sig från min tidigare tjänstgöring vid seminariet i Linköping, där ordningsmannen i en klass en vacker dag blev överraskad med att sitta och läsa läxor på morgonbönen. Det var en av de djupast religiösa seminarister, som jag träffat, den främste mannen i klassen med det bästa anseendet; och klassen råkade i fullkomligt uppror, då denne man skulle berövas sin befattning såsom ordningsman och få nedsatt sedebetyg. En deputation med hans efterträdare i spetsen kom till mig och denne sade: »Jag åtager mig inte ordningsmannaskapet. Skall han ha nedsatt sedebetyg, skola vi alla ha det.» Att han blev fast för läxläsningen berodde helt enkelt därpå, att han var så ovan. Det var ett förfärligt schä för mig att ordna det så, att denne duktige och på allt sätt, moraliskt och intellektuellt, framstående man icke under hela sin åter-

stående skoltid skulle bli ansedd såsom ett skabbigt får av min förman vid tiden vid läroverket.

Jag skulle kunna draga fram det ena exemplet efter det andra. Vad är det, som gör, att kristendomslektorer och folkskollärare intyga, att dessa morgonandaktsstunder äro av så avgörande betydelse? Jo, det är deras egen stämning. De flesta kristendomslärare jag känner förbereda sig mera till morgonbönerna än till de vanliga lektionerna. De hava intresse av dessa morgonböner och bli gripna av dem och sedan projiciera de denna stämning på eleverna och tala om »minnen för livet» för eleverna, medan det på sin höjd är minnen för livet för dem själva. Det är alldeles säkert, att denna min framställning inte kan jävas och inte kommer att jävas av de elever, varom här är fråga.

Men nu säger man: Vad hör det hit? Det är ju inte folkskolans morgonböner, som jag talat om. Men tro herrarna inte, att de teologiskt utbildade lärarna vid våra läroverk kunna lika bra som folkskollärare hålla morgonböner? Tro herrarna, att folkskollärarna fått någon särskild gåva i det fallet, som ställer dem i en särklass? Jag är övertygad om att i småbarnsklasser hör man uppmärksam på så länge man orkar, men intresset trubbas under årens lopp av i allt högre och högre grad. Sålunda, både morgonbönerna och tvångsundervisning för övrigt i kristendom äro av den art, att resultaten bli allt annat än en levande kristendom hos vårt folk.

I sista numret av vår nyaste religiösa tidskrift hänvisar professor Linderholm till den engelske filosofen Joad och till de undersökningar, denne har gjort rörande den levande kristendomen hos de engelska och amerikanska folken. Till vilket resultat kommer han då? Jo, han kommer till det resultatet, att de allra flesta bland dessa kristna folk betrakta trossatserna såsom »fiktioner». Det är ett vackert ord. På svenska skulle vi kunna begagna ordet religiös vidskeppelse. Det är alldeles säkert, att så gott som alla teologie studerande och åtminstone den större delen av våra yngre präster och likaledes den större delen av kristendomslärnarna i vårt land betrakta trosbekännelsens innehåll såsom en »fiktion». Så är det ställt med kristendomen i detta land, och ändå skall denna fiktion få utläras till små barn, som inte kunna skilja på vad som i detta fall är »fiktion» och sanning. Den skall utläras till dem för att hos dem inympas som ett slags tvångsföreställning. Vi veta, att det uppstått en reaktion både på stats- och frikyrkligt håll i fråga om konfirmationsundervisningen, som nu är en rent konventionell angelägenhet, och som i de flesta fall bara betyder en konfirmering av rätten att gå till dansbanorna. Vad säger t. ex. Svenska Morgonbladet och vad säges därom från statskyrkligt håll? Man säger, att konfirmationen ofta strider mot det centralaste i kristendomen, som av varje handling kräver sanning och anda, och att religionen inte bör ha något att skaffa med hyckleri och oärlighet. Varför inte hissa den fanan även på andra områden av det religiösa livet än på konfirmationsundervisningens område?

På grund av vad jag nu anfört, anser jag mig, herr talman, böra yrka bifall till min motion, som innehåller fyra moment. Det första momentet är, att »förbud utfärdas för varje skolans krav på utläsning av stycken och s. k. minnesord i bibeltexter och övriga vid undervisningen använda beaktelse- och trosskrifter». Man har sagt: Varför skall just kristendomsundervisningen få ett sådant förbud? Därför att det redan förefinns ett liknande förbud sedan 1919, ehuru inte konsekvent genomfört. Det var emellertid nödvändigt för att i någon mån hindra de vidrigaste uttrycken av samvetstvång i skolorna. Och tills vidare måste vi för kristendomsundervisningen tydligen ha en sådan bestämelse, ehuru jag antar att den så småningom kan komma att avskaffas.

För det andra innehåller min motion det yrkandet, att »kristendomsundervisningen liksom hittills bedrives huvudsakligen på grundval av bibeltexter

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

utan användning av dogmatiska läro- och läseböcker men i dessa stycken förlägges till lästimmor utan läxor och läxförhör». Detta har jag redan motiverat likasom de tredje och fjärde momenten om den kyrkohistoriska delen av kristendomsundervisningen och morgonböerna.

Det är visst inte några större förhoppningar jag har — och knappast några alls — att kammaren skall antaga denna motion, helst som jag vet, att reservanterna till förmån för religionsfriheten av pedagogiska skäl anse sig inte kunna gå med på dessa vägar. Jag skulle också varit nöjd, om reservanterna yrkat en utredning i motionens syfte, men då man inte ens velat gå så långt, tjänar det ju inte mycket till att ställa något annat krav än om bifall till min motion.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag skall inte följa herr Oscar Olsson i hans av en viss ytlighet präglade kulturhistoriska föreläsning med dess återklang från Anton Nyströms dagar. Jag skall inte heller, i motsats till honom, referera några privata samtal, som jag haft med lektorer eller engelska filosofer eller amerikanska universitetsmän utan i stället inskränka mig till att något beröra den fråga, som nu närmast är föremål för kammarens uppmärksamhet.

Efter mitt förmenande bör *kristendomsundervisningen vara objektivt kunskapsmeddelande och inte åsyfta någon propaganda för någon viss konfession*. Den bör, såsom skolöverstyrelsen framhållit i sitt yttrande över den föreliggande motionen, ha »en historiskt objektiv inriktning» och präglas av vidsynt tolerans. 1919 års undervisningsplan var enligt mitt förmenande ett steg i denna riktning. Hade herr Oscar Olsson i den förevarande motionen inskränkt sig till att påkalla åtgärder i syfte att åstadkomma en sådan *fullt objektiv religionsundervisning*, så skulle jag kunnat biträda hans förslag. Jag hade önskat, att utskottet i sitt utlåtande hävdade denna princip. Motionären har haft ett gott uppsåt, men det yrkande, som han framställt, kan jag inte biträda. Jag fäster mig därvid mindre vid vissa olyckliga formuleringar och missvisande paralleller, som delvis återkommit i hans anförande här i kammaren. Det är ju så, som vi alla känna till, att herr Oscar Olsson inte väger sina ord på guldväg, och att han tillspetsar sina omdömen på ett sätt, som kanske inte är så allvarligt menat.

Det är emellertid inte utan förvåning, som jag tagit del av de positiva yrkanden, som han framkommit med. Skulle man söka skala bort de många orden och nå själva kärnan av vad han avser med sitt anförande och sin motion, förefaller det mig, som om det skulle gälla de tre positiva yrkanden som återfinnas i motionen, nämligen dels att taga bort kristendomstimmarna från skol-schemat och i stället förlägga denna undervisning till innanläsningstimmarna eller till historieundervisningen, dels att avskaffa morgonböerna i skolan och slutligen att borttaga vad han kallar skolans krav på utanläsning av vissa bibelspråk.

Inom parentes vill jag här sticka in en liten uppgift, som kan ha sitt intresse. Herr Oscar Olsson vill överflytta kristendomsundervisningen till innanläsningstimmarna — det har han ju uttryckligen talat om — men han tycks ha glömt, att i undervisningsplanen finns en föreskrift rörande modersmålsundervisningen av följande lydelse: »Inlärande och uppläsning av verser och korta prosastycken, utgörande urval av det förut lästa.» Med den metod, herr Oscar Olsson rekommenderar, att överflytta kristendomsundervisningen till innanläsningstimmarna, når han således inte det syfte, som han lägger så stor vikt vid i sin motion, såvida han inte samtidigt reformerar modersmålsundervisningen.

Jag skall inte, herr talman, fästa någon större vikt vid den motsägelse, som finns i hans argumentation här, då han i ena andedraget vill förvandla kristen-

domstimmarna till uteslutande allmän uppbyggelse och i det andra vill avskaffa skolans morgonböner. Herr Olsson vill tydligen tillämpa någon söndagsskolpedagogik för kristendomsstimmarna. Vad jag emellertid har mycket svårt att förstå och allvarligt måste reagera mot, är att man skall överlämna åt enskilda lärares godtycke att avgöra, vad som skall läsas i kristendomsämnet. Jag befärar, att en lösning av denna fråga efter herr Oscar Olssons linjer skulle ge Bolstad och församlingar, som äro likasinnade med den, rätt att bedriva en kristendomsundervisning, långt mera intensiv än den nuvarande undervisningsplanen ger, och det skulle ske på bekostnad av ett av skolans viktigaste ämnen.

Jag har också den bestämda uppfattningen, att det både ur allmänbildnings-synpunkt och ur andra synpunkter är önskvärt, att skolan sörjer för en kristendomsundervisning, lagd efter de linjer, jag inledningsvis något berört. Jag tror, att varje åtgärd, som syftar till att helt avskaffa religionsundervisningen i skolorna, i grund och botten till sina verkningar blir reaktionär. Jag skall bara med ett par exempel försöka att styrka riktigheten av detta påstående, och jag skall börja med att lämna en mycket kortfattad redogörelse för förhållandena i Holland. Uppgifterna ha lämnats mig av folkskolinspektör Edvin Stålfelt, som på ort och ställe studerat förhållandena.

Man skilde mellan stat och kyrka i Holland redan 1795, men man bibehöll tills vidare religionsundervisningen, rensad dock från det rent bekännelsemässiga. Under senare hälften av 1800-talet började emellertid konfessionella samfund upprätta privata skolor i Holland, och så restes kravet på att dessa skolor i fråga om statsbidrag, alltså i ekonomiskt avseende skulle erhålla samma ställning som andra slag av skolor. Detta krav ledde också till att den holländska riksdagen fattade beslut i denna riktning, och 1920 den 9 oktober utfärdades en lag, som stadgar ekonomisk likställighet mellan olika slag av skolor. Denna lag innehåller i huvudsak följande: Ledningen för en förening, som är att betrakta som en juridisk personlighet och önskar inrätta en privat folkskola, kan hos kommunens skolstyrelse begära understöd åt en dylik skola. Denna framställning måste bifallas, om organisationen för talan, i samhällen med över 100,000 invånare för 100 skolpliktiga barn, i samhällen med över 50,000 invånare för 80 barn, i samhällen med mer än 25,000 invånare för 60 barn och i mindre kommuner för 40 skolpliktiga barn. Kommunen är då ålagd att tillhandahålla lokal, belysning, undervisningsmateriel samt av allmänna medel lärarlöner liksom vid de offentliga skolorna.

Efter denna lag sköto privatskolorna i Holland fart. Det finns tre olika slag, dels en katolsk skola, dels två olika protestantiska, och därjämte de officiella. Jag har tillåtit mig, herr talman, att sätta upp en grafisk framställning av hur förhållandena där utvecklats sig, och den är, synes det mig, för läget ganska belysande. Den hänför sig till tiden 1901—1924. Den svarta linjen här uppe utmärker de offentliga statsskolorna, folkskolorna. Som herrarna se, dominera dessa skolor alldeles uppenbart under äldre tid, men sedan man avskaffat kristendomsundervisningen i dessa skolor och i stället lät de konfessionella samfundet upprätta privatskolor, så se vi, hur dessa senare skolors omfattning år efter år stegrats och framför allt att, sedan man likställt dessa skolor i ekonomiskt avseende, utvecklingen blev rent av fruktansvärd. Jag fäster herrarnas uppmärksamhet vid att dessa kurvor här skära varandra och att vid den tidpunkt, som dessa siffror hänföra sig till, de konfessionella skolorna alltså undervisa flera lärjungar än statsfolkskolorna. Den officiella holländska statistiken visar, hur 1875 statsfolkskolorna undervisade 386,293 barn medan enskilda skolor (s. k. bijzondere Scholen) samtidigt hade 123,397 elever. Motsvarande siffror voro år 1900 respektive 508,276 och 231,534. År 1910 hade statsskolorna 562,824 elever och de privata 341,318. Tio år senare ställa sig siffrorna 570,324 och 461,370. 1924 funnos flera elever i de privata skolorna än i statsskolorna —

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.
(Forts.)

som framgår av den grafiska framställningen — och 1926 hade statsskolorna 483,992 elever medan privatskolorna undervisade 592,840 barn.

Jag är rädd för att om vi här i landet skulle inlåta oss på en politik, som inbjuder till ett liknande tillstånd skulle vi få bevittna en liknande splittring inom vårt folk. Vi skulle få strid om religionsundervisningen på ett helt annat sätt än nu, och vi skulle få se, hur olika samfund sletos om att få barnen in i sina konfessionella skolor. Som följd härav skulle vi få *dyrare skolväsen och ett sämre skolväsen*, speciellt med de befolkningsförhållanden, som finnas i vårt land, där befolkningens gleshet redan nu lägger hinder i vägen för ett effektivt skolväsen. Landsbygden skulle inte bara få sämre och dyrare folkskolor, utan också en skarpt religiös splittring, något som enligt min uppfattning ingalunda vore önskvärt. Det må vara mig förlåtet, om jag med vetskap om hur förhållandena utvecklats i Holland ställer mig mycket betänksam mot åtgärder, som efter mitt förmenande kunna befordra en sådan utveckling i Sverige.

Holland är inte heller det enda exempel, som kunde anföras. Efter revolutionen har man också i Tyskland kunnat spåra en liknande utveckling, i det krav framställt på att utom de allmänna folkskolorna skulle finnas dels vissa bekännelseskolor och dels vissa världsliga eller världsåskådningsskolor, som de kallas, alla i ekonomiskt avseende gynnade av statsmakterna i proportion till antalet barn, som undervisas där. En utveckling i denna riktning har mottagits med verklig oro inom tyska lärarekretsar, och i en resolution, som antogs av den stora tyska lärareföreningen, (Deutscher Lehrerverein) som räknar över 140,000 folkskollärare som medlemmar, heter det bland annat: »Förslaget gör slut på all enhetlighet i undervisningen och inom lärarkåren, förintar skolans och lärarkårens nödvändiga frihet och självständighet, omöjliggör det fria, uppfostringsvetenskapliga skapandet icke blott på religions- och sedeundervisningens område, förstör därmed källorna och rötterna för allt uppfostringsarbete, tager skolan från staten och fördelar den på kyrkliga och icke-kyrkliga bekännelser, grundar under namn av bekännelseskola en rent kyrklig skola, i vilken den statliga inspektionen av uppfostran och undervisning är utan inflytande, höjer skolkostnaderna med sänkning av prestationerna, försvårar därmed det ekonomiska säkerställandet av folkskolan och förintar genom allt detta grundvalarna för en kommande folklig och statlig utveckling.»

Herr talman! Av vad jag här sagt framgår, att jag icke vill ge min röst åt något förslag, som efter mitt förmenande hotar att söndersplittra och därmed förstöra den svenska folkskolan. Jag förenar mig med dem, som yrkat avslag på den föreliggande motionen.

Herr Thelin: Herr talman! Jag skall icke försöka bemöta herr Oscar Olssons yttranden i det anförande, han nyss höll. Det svävade ut över sådana vidder, att man inte vet, var man skulle gripa in, och jag skall därför hålla mig till hans motion.

När jag läste denna motion, blev jag mycket förvånad, men förvåningen stegrades ytterligare, när jag fann, att motionären är lektor vid ett folkskoleseminarium. Jag kan inte underlåta, att ur denna märkliga motion läsa upp några rader, som verka nästan chockerande. Motionären skriver: »Egentligen göra sig bolsjevikerna i sin pionjärrörelse inte skyldiga till något mera upprörande brott än samhället självt i sina skolor. Det kristna samhället har nämligen alltid hävdats inte bara sin rätt utan rent av sin plikt att ympa barnen med »rätta» åsikter på en tidpunkt i deras liv, då de på grund av bristande livserfarenhet och kritisk förmåga äro oförmögna att skydda sig mot att få de vuxnas färdiga åskådningar införlivade med sitt väsen som ett slags nästan outrotliga tvångsföreställningar. Så länge samhället hävdar rätten till barnets våldtagande på så sätt med de härskan-

de åsikterna, har det intet att berömma sig av gent emot bolsjevismens principiella inställning till propagandan bland barnen. Det befinner sig självt i det hänseendet på alldeles samma kulturnivå.» Och litet längre ned på samma sida: »Det kristna samhällets förnämsta uppgift har därför helt naturligt blivit att i skolans religionsundervisning stympa personlighetens fria utvecklingsmöjligheter i religiöst hänsende genom en tidig tvångsympning av den för tillfället härskande enda rätta och riktiga läran. Kristendomsundervisningen har blivit ett kulturfientligt ämne på skolans läroplan.» Och på nästa sida: »Kyrkans och skolans religionsundervisning har därför också betytt ett fastlåsende av mänskligheten vid våldssamhället, just på grund av hävdandet av rätten till våld mot den värnlösa barnasjäl. Bolsjevismens barnpropaganda är kyrkans naturliga senfödda avkomma.» Detta läser man i motionen.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Hur är det egentligen möjligt, att en lärare vid en undervisningsanstalt av den höga rang, som ett seminarium är, kunnat komma till en sådan åsikt och uttala den i en motion? Uttalandet tarvar intet bemötande. Varje allvarlig människa reagerar däremot. Den som uttrycker sig så som motionären, han har uppenbarligen inte förstått kristendomens innebörd och värde för den enskilda människan, ej heller för samhället. Inte heller tycks han känna kristendomens kulturella betydelse, t. ex. för konsten. För lärjungar, uppfostrade efter hans metod, torde t. ex. målarkonsten och bildhuggerkonsten, liksom en stor del av skaldekonsten, hänga i luften, i den mån konsten bygger på och ansluter sig till religiösa föreställningar i olika tidsperioder. Inte heller tycks motionären under sina historiska studier ha upptäckt kristendomens makt i folkens liv tiderna igenom. I allmänhet anses det, att kännedomen om kristendomens uppkomst, utveckling och innebörd är ett oundgängligt inslag i allmänbildningen. Att döma av motiveringen till motionen synes motionären hava en annan uppfattning. Han säger nämligen: »Det bästa vore säkerligen att avskaffa kristendomsundervisningen som särskilt ämne i folkskolan.» För vanliga människor torde detta betyda, att det uppväxande släktet icke skulle bibringas några religiösa kunskaper. Men det betyder det inte för motionären, ty han säger: »Detta behövde inte på något sätt innebära ett minskande av det uppväxande släktets religiösa kunskaper.» Om motionären hade rätt i sitt resonemang, att kunskaperna bliva lika goda i ämnen, som avskaffas från schemat, så tycker jag motionären, om han vore konsekvent, borde rekommendera samma åtgärd för sitt eget ämne, historia. Men motionären är lyckligtvis inte konsekvent. Han vill inte avskaffa kristendomsundervisningen. I klämman yrkar han nämligen, »att sådana ändringar i undervisningsplanen för folkskolan omedelbart vidtagas, att kristendomsundervisningen liksom hittills bedrives huvudsakligen på grundval av bibeltexter utan användning av dogmatiska läro- och läseböcker, men i dessa stycken förläggas till lästimmor utan läxor och läxförhör». Motionären vill således behålla kristendomsundervisningen. Men enligt den metod, han rekommenderar, skulle kristendomsämnet tydligen få en helt annan ställning än andra ämnen. *Kunskapsinhämtandet* skulle undanskjutas och ersättas av *»samtal»* över bibeltexter. Det är ganska uppenbart, att sådant *»samtal»* icke skulle lämna något värdefullt kunskapsresultat.

Motionären uttalar sig för att »den kyrkohistoriska delen av kristendomsundervisningen inarbetas i den vanliga historieundervisningen». För min del fruktar jag, att det kyrkohistoriska momentet skulle få ett synnerligen knappt utrymme. Detta bleve naturligtvis särskilt fallet, om historieläraren hade samma inställning till kristendomen som motionären.

Till slut ett ord om motionärens yrkande, att »morgonböner och andra tvångsandaktstunder i folkskolan avskaffas».

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.
(Forts.)

Även härvidlag är motionären mycket inkonsekvent. Han uttalar sympati för att »åt kristendomsstimarna beredes en helt och uteslutande allmän uppbyggelse- och uppfostringskaraktär», men han stämplar den nuvarande morgonandakten såsom det betänkligaste samvetstvang, »ett samhällets otillbörliga våldförande på barnens utveckling och som religiös okultur». Nu förhåller det sig i själva verket så att »just från den synpunkt, som motionären synes skatta högt, nämligen såsom medel för uppbyggelse och uppfostran, är skolans morgonandakt synnerligen värdefull, om den förrättas på det sätt och i den anda, som undervisningsplanen förutsätter», för att citera skolöverstyrelsen.

Motionen synes mig inte vittna om att dess författare kan vinna några lagrar som reformator på kristendomsundervisningens område.

»Barnens invänjning till sanningskärlek, rättfärdighetskänsla, osjälviskhet, skönhetsglädje, renhet och renlighet är vad samhället har att kräva av skolans etiska fostran» yttrar motionären. Skulle dessa goda egenskaper bli mera säkerställda, om motionen bleve bifallen? Det tror inte jag, och därför, herr talman, ber jag att få yrka avslag på motionen.

Herr Johansson, Johan Peter: Herr talman, mina herrar! Det är alltid så här i kammaren, att om det är fråga om juridiska eller pedagogiska frågor, blir det stora diskussioner, förmodligen därför att det finns så mycken sakkunskap på dessa områden. Jag skall endast i största korthet angiva de synpunkter, som varit bestämmande för utskottsmajoriteten, till vilken jag anslutit mig.

Jag blev rätt förvånad, då herr Wagnsson reserverade sig mot utskottets beslut, och ännu mera förvånad blev jag, då jag hörde hans yttrande här och försökte uppfatta, vad han reserverat sig emot. Det kunde jag inte hitta. — Herr Wagnssons anförande gick ju alldeles i stil med utskottets förslag. Jag kan vara enig med motionären därom att om det blir så här i landet, att varje skoldistrikt får i huvudsak själv bestämma om arten av den kristendomsundervisning, som skall meddelas, ligger den faran nära, att i vissa skoldistrikt kristendomsundervisningen helt blir utesluten, och det är detta, som vore beklagligt, därför att kristendomsämnet har ett så ofantligt stort uppfostringsvärde.

Jag kan därför icke ansluta mig till motionärens yrkande i punkt 1, där han påkallar förbud för varje skolans krav på utanläsning av stycken och s. k. minnesord i bibeltexter och övriga vid undervisningen använda bekännelse- och trosskrifter. Dessa korta minnesord ur bibeltexter ha varit för många och kanske för de flesta inom kristenheten det enda, människorna haft att hålla fast vid i livets svåraste stunder och i döden, och man bör icke onödigtvis beröva dem ett sådant stöd, en sådan tillgång.

Jag kan inte heller ansluta mig till motionärens yrkande i punkt 2, där han påyrkar, att kristendomsundervisningen liksom hittills skall bedrivas huvudsakligen på grundval av bibeltexter utan användning av dogmatiska läro- och läseböcker men i dessa stycken förläggas till lästimmor utan läxor och läxförhör. Dessa bibeltexter, som jag förut talat om, måste inpräntas i minnet, för att man skall kunna ha dem till hands i alla livets lägen. Morgonbönerna bedrivs nu på det sätt, som motionären här rekommenderar, utan läxor eller läxförhör. Men motionären är inte nöjd med dem heller, utan han yrkar, att också de skola borttagas.

I tredje punkten påyrkar motionären, att den kyrkohistoriska delen av kristendomsundervisningen inarbetas i den vanliga historieundervisningen, och så frågar han här, om inte detta skulle kunna gå för sig och om man inte skulle kunna få andakt och helgd även över historielectionerna. Visst kan det gå

för sig. Nog höra kyrkohistorien och den allmänna historien så nära samman, att man kan slå ihop dem, och visst kan man få en viss andakt även i historieundervisningen. Man kan låta barnen se Guds finger i hans ledning av nationernas öden. Man kan visa dem, hur rättfärdighet upphöjer ett folk, men hur synd är ett folks fördärv. Det är inte det, skolöverstyrelsen förnekat, men skolöverstyrelsen har avstyrkt förslaget på den grund, att man vinner ingenting med det. Den tid, som är anslagen till undervisningen i kyrkohistoria och till historieundervisningen tillsammans, den behövs, och man kan inte knappa in på den tiden. Men faran kan ligga däri, att den fläkt av andakt, som bör vila över en lektion i kyrkohistoria, kan förflyktigas, genom att man inblandar den profana historien.

Slutligen är det fråga om morgonbönerna. Vad som bör sägas på den punkten är redan sagt. De bestå i regel av att man sjunger en psalmvers och läser en kort bön. Själv har jag varit med i trettio år, och jag kan vittna om att dessa morgonböner inte äro tråkiga. Barnen deltaga i psalmsången med en glädje, som gränsar till hänförelse, och vi ha i våra svenska psalmer, både vad text och melodi beträffar, verkliga skatter, som det vore orätt att undanhålla barnen.

Det är dessa synpunkter, herr talman, som i huvudsak varit bestämmande för utskottet, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sandegård: Herr talman! Jag är ledsen att jag nödgas besvara kammaren, men jag skall försöka koncentrera mig så mycket, att det inte blir för många minuter.

En folkskoleinspektör berättade för mig en gång, att han vid sitt första besök i en småskola — i Västergötland — på frågan, vad man sysslade med på kristendomstimmarna, erhöll svaret: »Vi ha nu kommit fram till den femte skapelsedagen!» Det har uttryckts farhågor — även här i kammaren — att det kunde komma att uppstå strid i detta land om kristendomsundervisningen i våra skolor. Faktum är väl, att vi helt enkelt i denna tid stå mitt uppe i en utveckling, där särskilt folkskolans kristendomsundervisning befinnes ligga hästlängder efter den allmänna kunskaps- och andliga kulturnivå, som inte minst en avsevärd del av vår vakna svenska arbetarklass håller på att göra till sin. 1919 års undervisningsplan möjliggör naturligtvis — där skolstyrelser och lärare acceptera tidens nya inställning till de religiösa problemen — att undervisningen kan bedrivas så, att ur religionsfrihetens synpunkt ställda och allmänt erkända krav bliva i möjligaste mån tillgodosedda. Men man skall vara ganska litet förtrogen med hithörande förhållanden, om man inte vet, hur flertalet på undervisningsplanen grundade och i vederbörlig ordning godkända kursplaner se ut och därav kan draga slutsatser angående arten av den undervisning, som meddelas. Man kan förmodligen ha rätt att säga, att innehållet i denna undervisning växlar med bygd och lärare. Sådillvida existerar en ganska stor frihet. Man bör kanske inte för mycket förväna eller förarga sig däröver. Inte heller på detta område gör utvecklingen några språng. Det måste ha sin tid, innan också vår folkskola och alla dess lärare hunnit anpassa sig. Men tillståndet torde å andra sidan böra betecknas som otillfredsställande. Det är ju egentligen något oerhört, att det i statens skolor kan vara tillåtet, att under vissa undervisningstimmor meddela en undervisning, som är motsatt till exakt och på viktiga punkter stridande mot innehållet i t. ex. den undervisning, som vid universitetens teologiska fakulteter meddelas varje blivande präst.

Apropos den femte skapelsedagen erinrar jag mig, hur min egen teologiska utbildning inleddes. Professorn påpekade för oss, att i 1 och 2 kapitlet av 1 Mosebok funnos två berättelser om världens skapelse. Enligt

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.
(Forts.)

första kapitlet skapades människan sist och enligt det andra först. Professon tillade: »Det står herrarna fritt att tro, att båda är Guds ord.» Gamle biskop Billing, en gång vice talman i denna kammare, förklarade vid ett tillfälle, att det vore en vinning för den religiösa tron att slippa tro, att den mosaiska skapelseberättelsen skulle betraktas som Guds ord. Han ville därmed för sin del godtaga den s. k. historiska synpunkt även på bibelordet, som folkskolans kristendomsundervisning tydligtvis i stort sett ännu icke hunnit fram till.

Det rådande tillståndet synes betänkligt även ur den andra synpunkt, som redan antytts. Även om det gäller en minoritet av svenska medborgare och deras barn, måste det väl få anses strida mot de den religiösa frihetens och toleransens grundsatser, som även 1919 års undervisningsplan högtidligen anammat, att man skall ha möjlighet och rätt att i statens skolor påtvinga lärjungarna som gudomlig och ofelbar sanning sådant, som ovedersägligen strider mot — låt oss säga statskyrkans lära, vilken ju i varje tid är detsamma som den, i vilken statens officiella religionslärare uppföstras. Om kravet på sanning och exakthet i allmänhet är ett elementärt krav på undervisningen, bör det väl i synnerhet vara det i fråga om religionsundervisningen. Jag måste för min del finna det oriktigt, att t. ex. trons artiklar och speciellt den andra artikeln — även enligt den officiella upphovsmannen till 1919 års undervisningsplan — skola kunna betraktas som det för de kristna konfessionerna gemensamma, som i våra folkskolor skall få framställas som obesträtt uttryck för den kristna tron. Man diskuterar numera icke inom den vetenskapliga teologien sådana frågor som Jesu övernaturliga födelse, kroppsliga uppståndelse och lokala himmelfärd. Jag har själv varit med om ett skolråds *fruktlösa* försök att eliminera detta från kursplanen. Och där stod ändå bakom detta krav ett enhälligt skolråd och en enhällig lärarpersonal, som däremot fortfarande djärvas anse, att ett och annat ord ur Luthers lilla katekes kan vara förtjänt att utanläsas och minnas.

Jag skall tillåta mig citera ärkebiskop Söderblom en smula. Han gör gällande, att religionsundervisningen skall vara exakt, alltså, den skall meddela klar och riktig kunskap. Den skall icke påtvinga de unga en viss värdering av den ena eller andra kyrkliga eller kristliga grundsatsen. Enligt Söderblom är kristendomen en lång och dramatisk process, som kan och bör ses i ett naturligt historiskt sammanhang. »Om kristendomen lösryckes ur detta sammanhang — — — — —, blir framställningen osann.» Därför lägger han vikt på att de unga tidigt få höra: »*det* har Moses sagt, *det* har Paulus sagt, *det* har Jesus sagt och *det* har Luther sagt.» Söderblom utsträcker nödvändigheten och tillämpligheten av denna historiska metod så långt, att han t. o. m. vill ge både Sokrates och andra utomkristna vishetslärare en plats i raden. Man bör alltså fortsätta: »så har Sokrates sagt» o. s. v. »Tro», säger Söderblom, »betyder enligt skriften och vår bekännelse icke ett försanthållande utan *förtrostan*. Man kan icke i längden endast på annans ord hålla något för sant, som man själv är eller blir i tillfälle att granska och pröva — — — En blott utifrån pålagd eller påtvingad lära saknar också enligt skriften och vår bekännelse religiöst värde, och en aldrig så välment iver att hos barnen inpränta både det ena och det andra av bibeln och kyrklig tradition kan, såsom erfarenheten nogsamnt visar, hava en ödesdiger verkan i rakt motsats mot den avsedda.» Han citerar i detta sammanhang med instämmande följande sats ur en i riksdagen tidigare väckt motion: »Vad skolundervisningen meddelat som absolut sanning förlorar snart för det stora flertalet det absolutas prägel, och ett förakt för ett undervisningssystem, som metodiskt undanhåller lärjungarna, att en mängd av de s. k. absoluta sanningarna redan underkänts av den teologiska forskningen själv, blir det kvarstående intrycket.»

Han säger vidare: »Det är icke nog med dugliga läroböcker. Saknar läraren förutsättning för att använda dem, blir saken lätt förfelad. Han måste vara förtrogen med en evangelisk uppfattning av tron och en historisk syn på skriften för att icke den nya läroboken skall i sin ordning betraktas som en rad ofelbara satser och behandlas efter en skolastisk, sönderdelande metod.» »Den evolution, ja, den fortsatta reformation, som det här är fråga om, vill göra allt vidare kretsar, även folkskolan, delaktiga av nya och riktigare åsikter om religionen.» — Söderblom finner det alltså vara i strid med kyrkolärens princip, med vad han kallar en evangelisk uppfattning av tron, att i skolan inpränta lärosatser såsom ofelbara uttryck för den religiösa tron. Såvitt jag kan se, föreligger på denna punkt fullständig samstämmighet mellan herrar Söderblom och Oscar Olsson. Man uttrycker sig bara en smula olika. Vad den förre kallar ett välment men ödesdigert inpräntande av traditionella lärosatser heter hos den senare att »tvångsympa barnen med rätta åsikter». Med de anförda citaten från vår kyrkas främste har jag emellertid närmast velat få ett auktoritativt uttryck här i debatten för den evangelisk-lutherska grundåskådningens oförenlighet med en kristendomsundervisning, byggd på förutsättningen, att inhämtandet av en rad trosläror och trossatser skulle ha *religiöst* värde.

Det är möjligt, att liksom en barnmage lär kunna tåla åtskilligt, även ett barns själ, utan att taga obotlig skada, råår med åtskilligt, som i och för sig varken är lämpligt eller smältbart. Men jag förmodar, att en sådan omständighet på intet sätt får anses så att säga legitimera vilken andlig matordning för barn som helst. Det är att beklaga, att motionären lagt sin motion och sina yrkanden så, att det icke skall vara möjligt att komma fram till något positivt resultat, exempelvis en utredning om en revision av 1919 års undervisningsplan. Jag vågar fortfarande göra gällande, att den strid om kortare stycken etc. ur Luthers lilla katekes, som blåsts upp till så orimliga proportioner, bekymrar människorna ute i bygderna ganska litet. Det är däremot en fråga, som icke kan avvisas alltför länge, hur den klyfta skall överbyggas, som ännu i det väsentliga består mellan å ena sidan en ohistorisk och inexact kristendomsundervisning och å andra en, ej minst från kyrkans egen teologi hävdad, ny inställning till den religiösa verkligheten. I sitt förut nämnda arbete kommer Söderblom gång på gång tillbaka till det allvarliga konstaterandet, att den vetenskapliga teologiens arbete ej kunnat som sig bör tillgodogöras i religionsundervisningen.

En tysk religionspedagog har vågat uttrycka sig så: »Man meddelar ej ostraffat i skolan en undervisning, åt vilken man skrattar vid universiteten.» I motsats till motionären är jag övertygad, att detta ämnes vikt fordrar en särskild och lämplig lärobok, försåvitt inte det hela skall utmynna i något, som mest kommer att likna dålig söndagsskola. Motionären proponerar jämte överförandet av kristendomsämnets historiska stoff till den allmänna historien *lästimmer i kristendom utan läxor och läxförhör*. Jag antar, att därmed skulle tillgodoses icke endast behovet av någon bekantskap med kristendomens klassiska litteratur, enkannerligen bibeln, utan också och därigenom möjligheten till den personliga påverkan i etiskt avseende, som motionären kallar »barnens invänjning till sanningskärlek, rättfärdighetskänsla, osjälviskhet, skönhetsglädje, renhet och renlighet». Men ligger det då inte naturligt och närmare till hands att söka göra det bästa möjliga t. ex. av de korta andaktstunderna, varmed skoldagen inledes? Jag tycker, det är alldeles självklart, att i fråga om dessa, i den mån de innebära ett moment av positiv religion, befrielse bör givas åt barn, vilkas föräldrar av principiella skäl begära sådant. Överhuvud tror jag emellertid, att skolans personlighetsdanande gärning borde tillåtas inrymma även detta rent religiösa moment. Även här kan det ju och bör ihågkommas, vad

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.
(Forts.)

undervisningsplanen säger, att barnen komma från mycket olika hem och att allt undvikes, som kan verka sårande på någons känslor. Det mesta hänger väl här, som vid den egentliga undervisningen, på lärarens personlighet. Men låt oss inte tappa ur sikte de ungas rätt att varsamt lyftas mot den högre utsikt över livet och världen, som hjälper oss att finna någon mening däri och att hålla fast vid de andliga värdenas verklighet. Varje art av etisk påverkan är väl ytterst eller innerst religiöst betingad. Såvitt jag förstår, ligger denna tanke även bakom motionärens framställning i denna del.

Skolans religionsundervisning måste ha till mål att ställa barnen i levande kontakt med den andliga verklighet, som väl kan ges olika namn, men överallt och i alla tider är densamma. Människan lever icke endast av bröd. Man ställer kanske för stora anspråk, om man begär, att själva kunskapsmeddeletelsen skall föra till det målet. Man bör måhända begränsa sig till att önska, att den inte skall föra bort från målet. Emellertid finns det väl inte skäl att se för mörkt på framtiden. Vi komma väl fram till syntesen så småningom efter alla analyser av ämnet. Och vi äro ju alla ense om, att endast det bästa är gott nog åt våra barn.

Jag vill sluta med ännu ett citat av ärkebiskop Söderblom — ur samma framställning: »Mången invaggar sig nog i föreställningen, att det egentligen är bra, som det är, och att tidens ondska satt pennan i hand på dem, som yrka på ändring. Det är ett farligt misstag. Till väsentlig del härleder sig kravet på reformer i religionsundervisningen från evangeliet självt, nämligen från den samvetsgranna uppfattning och den fordran å anda och sanning i religion och livet, som enkannerligen reformationen gjort gällande. Mycket står på spel om icke religionsundervisningen och kyrkans målsmän fördubbla sina ansträngningar och våga behjärtade åtarder.» »Det är för religionen mera värt, att dess klassiska gestalter och Jesu ord rent och klart läras och få i möjligaste mån framträda sådana de äro och verka på barnens sinnen än att vissa åsikter inpräntas.» »Sälunda har jag ingenting emot programmet — historisk religionsundervisning i statens skolor.» »En historisk uppfattning är på god väg att bryta sig igenom. Det är tacknämligt, att denna utveckling främjas och påskyndas medelst åtgärder, som kunna stå till buds.»

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Leander: Det är ingen ny fråga, vi diskutera här, utan den är ganska gammal, och alltemellanåt har den varit föremål för överläggningar och behandlingar här i riksdagen.

1911 väcktes i andra kammaren en motion, med vilken herr Oscar Olssons nu föreliggande motion har mycken släktskap. Klämman i 1911 års motion lydde, att »riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, under vilka förhållanden religionskunskap kunde införas såsom ett för samtliga lärjungar obligatoriskt läroämne vid folkskolorna och allmänna läroverken». Det var alltså då fråga om, vad man kallar konfessionslös religionsundervisning. En av andra kammarens ledamöter höll vid behandlingen av denna fråga ett mycket uppmärksammat anförande, som nu efter dessa 19 år kan vara värt att upprepa för att begrundas. Jag hade verkligen tänkt citera mer än vad jag nu kommer att göra av detta anförande, men jag förstår ju, att herr talmannen gärna vill ha denna fråga avgjord, innan det blir middagsrast, och därför skall jag inskränka mig till att citera en mindre del av vad talaren anförde och för övrigt bli ganska kort. Han säger där bland annat: »En sådan omläggning av vår undervisning» — som i då föreliggande motion påyrkats — »skulle emellertid enligt min övertygelse icke vara någon verklig reform. Undervisningen skulle tvärtom bli i hög grad lidande, om man följde denna anvisning. Framför allt skulle förändringen komma att

drabba de undervisningsämnena, som till sitt väsen äro av mera personlig art, emedan de icke röra blott förståndet, utan framför allt känslan och stämningen och sinnet. Att undervisa bara om poesi, om musik, om konst, om moral, om religion är enligt min tanke av föga värde. Nej, i sådana ämnen av mera personlig karaktär måste man framför allt giva barnen ett levande intryck av att det gäller känsla och vilja och personlighet. Vad nu särskilt angår de båda ämnen, som här närmast äro på tal, nämligen moral och religion, så kan jag, då det är fråga om barn, icke få något verklighetsinnehåll i en s. k. rent objektiv, följaktligen även rent opersonlig undervisning. Få barnen icke på konkret sätt erfara, att moral och religion äro *något, som lever inne i en människa*, i hennes känsla och vilja, utan bibringar man dem genom personlig likgiltighet den föreställningen, att moral och religion blott äro *vissa satser och meningar*, som gjort sig gällande hos människor under den eller den tiden och i det eller det landet och som sedermera blivit upptecknade i böcker o. s. v., då hava barnen icke fått någon levande kännedom, ja, icke ens någon aning om vad moral och religion *i verkligheten äro*; man har avspisat dem med endast en okunskap, som är tom och utvärtes och därför död och ofruktbar. Var och en bygger i sådana saker som dessa på sin egen erfarenhet. Så gör även jag. Jag har varit barnallärare nu i 42 år. Näväl, hur mycket jag under loppet av dessa 42 år än brytt mitt huvud och grubblat på detta viktiga och svåra spörsmål, så har det dock varit mig omöjligt att utgrunda, huru det skulle kunna gå till att i ämnen av ifrågavarande art, nämligen sådana, som äro av subjektiv och personlig art, meddela undervisning, som är vad man kallar rent objektiv, rent opersonlig. Den, som yttrade dessa ord, var den framstående skolmannen Fridtjuf Berg, och ingen lär väl vilja fränkänna honom insikt i vårt folkskoleväsen eller vår folkskolundervisning. Ingen kan väl heller påstå, att han var någon trångbröstad dogmatiker i den meningen, som man tager detta ord, och icke heller kan man påstå, att han var en fiende till religions- eller samvetsfriheten. Den ärade motionären har visserligen här själv erkänt, att han lider brist på ansändighetskänsla. Men vi veta, att han för övrigt är en anspråkslös man, och han misstyycker säkerligen icke, om jag säger, att jag såsom pedagogisk auktoritet ställer Fridtjuf Berg vid hans egen sida, eller om jag till och med går ett steg längre och säger, att jag i dessa frågor hellre följer den avlidne stormannen på folkskolans område än någon annan.

Nu har emellertid herr Oscar Olsson under sitt mycket långa tal bland annat återkommit till den satsen gång på gång, att de frikyrkliga skulle numera ha svikit samvetsfrihetens och religionsfrihetens heliga sak. Jag undrar, om det ändå är riktigt? Skulle det förhållandet, att de inte vilja vara med om att avskaffa kristendomsundervisningen i folkskolan eller morgonbönen där, vara ett bevis på, att de frikyrkliga ha blivit fiender till religionsfriheten och till samvetsfriheten? Det är väl ändå ett alltför klenkt bevis, och det måste anses vara ett försök att alltför mycket förenkla problemet. Religionsfriheten består väl icke däri, att man skall vara fri ifrån all religion, utan tvärom. Då nu herr Oscar Olsson vidare vill göra gällande, att det skall kännas såsom ett tvång för barnen att behöva delta i morgonbönen, i att sjunga en psalmvers och lyssna till en kort bön eller till en bibeltext, innan de börja dagens arbete i skolan, så har han helt visst det stora flertalet emot sig beträffande en sådan mening.

Han har sagt här gång på gång, att barnen kunna prepareras. Ja, visst kunna de det. Men så länge barnet får behålla sin medfödda primitiva känsla, så länge kan ett naturligt och ofördärvat barn aldrig, aldrig någonsin känna det som ett tvång eller ett besvär att behöva delta i en morgonbön. Men därigenom att barnen nu nödgas lyssna till äldre personer, som tala ringaktande om kristendomen och dessa ting, kunna de ju till slut få den föreställningen, att

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.

(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

det är ett tvång, som utövas över dem. Men jag upprepar det, att så länge som barnen få behålla sin naturliga känsla — man kan kalla det för instinkt, om man så vill — och så länge den är ogrumlad, är det inget tvång för dem att deltaga i en morgonbön, utan tvärtom en tillfredsställelse för dem. Det är kanske rent av ett behov, att de få rikta sina tankar till Fadern därovan. Jag tror, att det är ett mycket större tvång för dem att behöva lära sig multiplikationstabellen och en hel del annat, som de ändå måste inlära i skolan, ty det kommer man väl ändå icke ifrån, såsom här framhållits, att det är ganska mycket, som nu måste inpluggas av barnen om de annars skola utrustas med erforderlig kunskap. Det är märkvärdigt, att multiplikationstabellen och mycket annat, måste läras, men då det blir fråga om, att barnen skola lära sig ett bibelspråk eller en psalmvers, säger motionären: »Nej pass, det får inte förekomma.» Det är en underlig uppfattning. Jag säger det bestämt.

Herr Oscar Olsson och jag och vi allesammans ha varit barn en gång i världen, och våra tankar återgå ju ofta till barndomen och till dess frid och dess glädje. Om vi nu erinra oss våra känslor och våra minnen från barndomstiden, undrar jag ändå, om vi med ledsnad behöva tänka på de tillfällen, då vi kommo i kontakt med kristendomen och med de heliga tingen. Jag för min del har inte något ledsamt minne därifrån. Tvärtom är det mitt vackraste minne, mitt dyrbaraste minne, mitt mest värmande minne, då jag erinrar mig, huru jag ifrån mors läppar fick lära mig barnbönen:

Gud, som haver barnen kär,
se till mig, som liten är.

Den, som själv har fått erfara, vad kristendomens friska flöden betyda för ett törstande och kvidande människohjärta, kan aldrig vara med om att beröva barnen denna tillgång, denna källa till tröst och kraft och vederkvickelse under livets strider.

Jag skall inte vidare deltaga i denna diskussion utöver vad som nu skett, men jag har känt mig manad i alla fall, herr talman, att säga dessa ord, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Leanders yttrande instämde herrar *August Johansson, Thorén, Elof Andersson, Johan August Larsson, Karl Andersson, Karl Gustafsson, Pettersson, Mellén, Frändén, Enhörning, Ekman, Oscar Ericson, Abrahamsson* och *Johan Larsson*.

Herr Norling: Herr talman! Den fråga, som motionären har rullat upp, är onekligen av ganska ömtålig natur. Därom vittnar inte minst denna debatt. Jag har dessutom det intrycket, att det nog kommer att visa sig, att frågan är tämligen svårlöst. Ganska mycket av vad jag skulle vilja säga i denna fråga har redan blivit sagt av en rad föregående talare, och jag kan därför fatta mig ganska kort, men det är dock särskilt en viktig synpunkt, som inte har blivit tillbörligen beaktad under denna debatt, ehuru den dock tangerades helt lindrigt av herr Sandegård, och just därför, att den synpunkten inte bör lämnas ur sikte, är det, som jag vågar besvåra kammaren med några ord.

Vi ha alla med livligt intresse lyssnat till det våltaliga och som jag tycker ganska väl genomtänkta anförande, varmed motionären inledde denna debatt. För min del vill jag säga, att det i hela detta anförande knappast förekommer någonting, som jag inte skulle ganska reservationslöst kunna ansluta mig till. Jag vågar säga detta även med risk, att den ärade talaren på kronobergslänsbänken, herr Thelin, kommer att beteckna mig som en mindre allvarlig människa. Motionären har emellertid endast belyst frågans principiella innebörd, och jag kunde inte i hela hans resonemang finna någonting, som var ägnat att

påvisa en praktiskt framkomlig väg till den reform, vars önskvärdhet motionären så skickligt har motiverat.

Man kan givetvis säga, att varje ventilerung av dessa problem om reglerna för den andliga trafikulturen inom vårt samhälle måste ge anledning till tämligen vanskliga situationer, och detta bland annat av den anledningen att man så lätt under en sådan här debatt frestas att beträda områden, som länge ha utgjort reservat åt våra mest populära fördomar och vanföreställningar. Den livliga pressdebatt, som utspunnit sig om motionärens reformuppslag, ådagalägger också med all möjlig tydlighet, att motionären anses ha syndat mot god ton, när han ens vågat ifrågasätta att flytta en del av de gamla rāmärkena.

Utan tvivel ligger saken till ungefär på det sättet, att man ännu inte kan vänta sig något i strängare mening sakligt meningsutbyte omkring dessa problem. När denna kammare i dag kommer att med stor majoritet ansluta sig till utskottets uppfattning, så sker det väl ingalunda därför, att man känner sig på sakliga grunder övertygad om att utskottet har funnit de vises sten. Det sker snarare därför, att man ogärna inom dessa områden vill rubba på vad som är traditionellt och hävdvunnet.

Nu vill jag också gärna erkänna, att motionären själv genom sitt sätt att lägga upp problemet gjort uppgiften alltför lätt för utskottet, ifall man nu — som sannolikt är — får utgå ifrån, att utskottet har betraktat det som en angelägen uppgift att finna en bekväm, lätthanterlig och principiellt indifferent avslagsmotivering. Motionären synes ha menat, att hela saken måste anses ligga så klar, att man utan vidare kunde skrida till beslut i enlighet med de önskemål, som återfinnas i motionens klām. Utskottet återigen tycks ha ansett, att en smula utredning nog inte skulle skada, och det förefaller, som om utskottet hade gjort vissa ansatser att få en sådan utredning verkställd. Emellertid måste man säga, att resultatet har inte blivit så värst lysande. Visserligen presenterar utskottet en samling vittnesbörd från diverse representanter för den pedagogiska sakkunskapen, men såvitt man kan finna, har utskottet inte gjort något försök att få andra fullt ut lika viktiga sidor av problemet klarlagda. Då ingen väl på allvar vill bestrida, att motionen berör ett synnerligen betydelsefullt område, hade det varit naturligt, om åtminstone någon enda bland de intresserade parterna, exempelvis motionären eller utskottet, hade förordat en allsidig och grundlig utredning, men så har inte skett.

Motionären har tydligen menat, att ingen utredning behövs, efter som han personligen redan har fullt klart för sig, hur han vill ha saken ordnad. Utskottet återigen har förmodligen ansett, att man inte inom motionens ram kunde få utrymme åt något utredningsyrkande, och häri kan man möjligen ge utskottet rätt.

För dem här i kammaren, som principiellt bekänna sig närmast till motionärens uppfattning — och till denna kategori vågar jag räkna mig — blir det ganska vanskligt att bekänna kort, så som hela frågan nu är upplagd. Vi kunde ju rösta för bifall till motionen för att på det sättet visa, att motionären inte är ensam om att här i kammaren företräda en opinion, som ute i landet säkerligen räknar en ganska manstark anslutning, och det är ju möjligt, att den utvägen skulle vara relativt ändamålsenlig, men å andra sidan måste vi ju finna, att en sådan opinionsyttring knappast kan få någon saklig tyngd, så länge frågan föreligger i sitt nuvarande, praktiskt taget fullständigt outredda skick. Om man genomläser motionärens framställning, finner man för övrigt utan mycken möda, att till och med det principiella utgångsläget är tämligen tilltrasslat.

Motionären börjar med att opponera sig emot de traditionella föreställnin-

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.

(Forts.)

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.
(Forts.)

garna om samhällets rätt att påtvinga barnen de vuxnas färdiga åskådningar, men om man fortsätter längre fram i det intressanta aktstycke, som motionen ovedersägligen utgör, finner man, att motionären ådagalägger rätt mycken tvekan, när han skall dra slutsatserna av sina egna påståenden. När allt går omkring, vill han ingalunda förorda något riktigt pålitligt korrektiv mot samhällets av honom skarpt klandrade metod att »stympa personlighetens fria utvecklingsmöjligheter i religiöst hänseende genom en tidig tvångsinympning av den för tillfället härskande enda rätta och riktiga läran», som han uttrycker sig på ett ställe i motionen. Han vågar inte alls gå så långt, att han begär lagbestämmelser till skydd mot denna tvångsinympning — han vill på sin höjd vara med om att lägga i *föräldrarnas* i stället för i *samhällets* hand att bestämma om tvångsinympningen skall få ske och i så fall vilka bakterier, som skola inympas. Han nöjer sig i själva verket med att begära förbud mot en dogmatiskt betonad religionsundervisning i skolan, men han säger uttryckligen ifrån, att »sådana förändringar i undervisningsplanen för folkskolan, som här krävas, utgöra intet hinder för de föräldrar, som så önska, att fortfarande få sina barn uppfostrade i sin religion». När man kommer så långt i motionärens resonemang, upptäcker man till sin häpnad, att den vackra och tilltalande principen om barnens rätt till religionsfrihet alldeles har försvunnit i dimman, och hela reformkravet reducerar sig i stället till en begäran, att skolan skall till förmån för barnens föräldrar avstå från sin traditionsenliga rätt att »öva våld mot den värnlösa barnasjälen».

Till syvende och sist blir det sålunda *föräldrarnas rätt*, som skjutes i förgrunden i stället för *barnens rätt*, och då anmäler sig strax ett helt annat problem. Det är säkerligen ett faktum, att det finns många föräldrar, som *kunna* ge sina barn en bättre och framför allt mera tidsenlig religionsundervisning än den skolan förmår presteras. Kanske finns det till och med föräldrar, som skulle kunna ge sina barn en sådan fostran till moraliskt fullgod medborgerlig kapacitet, att denna fostran och dessa barn skulle motsvara exempelvis de anspråk, som den av Föreningen Svenska Folkskolans Vänner åberopade auktoriteten Martin Koch reser, men å andra sidan kan och bör man nog inte blunda för att det också finns föräldrar, som varken kunna eller vilja infria rimliga anspråk i dessa avseenden. Jag tänker då inte särskilt på de föräldrar, som inte skulle meddela någon religionsundervisning alls utan på de föräldrar, som skulle gå till den motsatta ytterligheten eller som skulle meddela en kulturellt alltför lågt stående religionsundervisning.

Vad man först och främst allvarligen borde överväga i avseende på dessa angelägenheter, det är väl, huruvida det är till övervägande skada eller till övervägande nytta att ge barnen en religiöst färgad undervisning, och jag håller före, att den frågan inte kan lösas vare sig genom att man åberopar antikverade talesätt och påståenden, som har skett i mycket stor utsträckning under den pressdebatt, som har föregått detta meningsutbyte här i kammaren, eller på det sättet, att man byter ut gamla doktriner mot nya. Problemet måste givetvis göras till föremål för en långt mera djupgående utredning än så, och man kan inte komma förbi nödvändigheten att därvid allvarligt överväga om den nuvarande gränslinjerna emellan de tre parternas — barnens, föräldrarnas och samhällets — befogenheter äro så placerade, att de motsvara moderna rimliga anspråk.

Eftersom en sådan utredning ännu inte föreligger och det följaktligen inte är möjligt att klart bedöma de sannolika konsekvenserna av en reform i avslutning till motionärens linjer, måste jag med jämnmod finna mig i att kammaren följer utskottet och alltså förklarar, att motionen icke skall till någon åtgärd föranleda, men jag ber att få tillägga, att om här förelegat ett skrivelseförslag i syfte att få en utredning till stånd, så skulle jag utan ringaste

tvekan anslutit mig till ett sådant förslag, just därför, att jag finner motionärens argumentering i mångt och mycket riktig, och därför, att många skäl tala för att man inte bör i längden nöja sig med att följa gammal tradition utan hänsyn till dennas ändamålsenlighet i vår tid.

Jag skulle därför vilja sluta med en vädjan till motionären att en kommande riksdag återkomma till frågan, och då lägga sitt yrkande på sådant sätt, att det kan användas som en naturlig utgångspunkt för en aktion i det syfte, som jag här sökt angiva.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Herr **Holmgren**: Herr talman! När jag läser motionärens yrkanden, kan jag inte finna annat än att en hel del av dem ge uttryck åt sådana krav, som en vän av en fullt genomförd religionsfrihet måste ställa. Från många håll här i kammaren tycks man inte vilja erkänna detta, även på sådant håll där man anser sig vara vän av religionsfrihet. Det förefaller mig som om det skulle bero på att man tycker, att det lilla tvång, som utövas, icke är att fästa så stor vikt vid, därför att det vore till så stor fördel för barnen att erhålla kristendomsundervisning. Jag tror, att när man resonerar på det sättet, är det framför allt omsorgen om ungdomens moraliska fostran, som man tänker på.

Det är ju också en utomordentligt viktig sak, som man inte nog kan lägga sig vinn om, och jag förstår mycket väl den ängsliga omsorgen härutinnan. Men jag undrar om man ändå inte, när man resonerar så, att för denna saks skull en konfessionell kristendomsundervisning skulle vara behövlig, förväxlar begreppen moral och kristendom. En morallära ingår ju i kristendomen, men kristendomen är ju först och främst en troslära. Kristendomen innehåller moralregler liksom alla andra religioner, och dessa uttrycka vad de bästa människorna tänkte i moraliskt avseende för några tusen år sedan. I mångt och mycket äro dessa regler lika giltiga i dag som de voro då, men inte i *alla* avseenden. Moralläran är ju läran om hur vi böra uppföra oss, läran om våra plikter, dels våra plikter mot oss själva, dels mot samhället, mot våra medmänniskor och exempelvis även mot djuren. Människorna ha under de tusentals år, som gått sedan bibeln skrevs, sakta men oemotståndligt utvecklat sig och förfinat sig i många avseenden. Man märker det när man läser gamla tiders litteratur. Den grymma okänsligheten för medmänniskors lidande, som man där ofta möter, är någonting som i våra dagar är otänkbart, även om man tar i betraktande de gräsligheter som världskriget förde med sig. Man kan också nämna känslan och inställningen i vårt förhållande till djuren; det är en del av vår morallära, som först under det allra sista tidsskedet, kan man säga, har tillkommit.

För att illustrera hur olika man ser på de moraliska värdena i olika tider vill jag som ett exempel påminna om häxprocesserna, som vi här i Sverige ännu ganska nyligen hade. Här brändes och halshöggs och torterades hundratals kvinnor ännu så sent som på 1700-talet, därför att de ansågos vara trollpackor som foro med trolldom. Ännu så sent som vid 1760—1762 års riksdag uppträdde här Svea rikes ärkebiskop Troilius för att få en kvinna dömd till döden på grund av att hon skulle vara en »häxa». Kristendomen var densamma då som nu, vi hade den lutherska läran då som nu, men vi se, huru då den lutherska lärans främste representant i vårt land kunde ha en åskådning, som alla människor nu, när de höra talas om den, känna en rysning av obehag inför. Vår tid ställer sig alldeles främmande för de föreställningar och den moralitet, som tog sig uttryck på detta sätt.

Moralen är sålunda någonting som utvecklar sig i människornas sinnen allteftersom kulturen stiger. Således är moralen någonting annat än och någonting som är skilt från kristendomen. Man kan undervisa i moral utan att undervisa i kristendom. Om jag tänker på min egen undervisning av medicine

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

kandidater, fäster jag en mycket stor vikt just vid den etiska sidan av undervisningen, vid att fostra dem till förståelse för sina plikter mot medmänskorna och mot samhället. Men icke undervisar jag därför i kristendom!

Jag vill också fråga: se vi inte omkring oss, om vi tänka på våra dagliga erfarenheter, att mycket ofta hederliga, präktiga människor, kanske rent av de bästa som vi känna i vår bekantskapskrets, icke ha den ringaste kristliga inställning, under det att man å andra sidan icke sällan ser personer med utpräglat kristligt intresse, som kunna vara ganska stora filurer.

Jag tror därför inte att man vinner någonting väsentligt i moraliskt avseende genom kristendomsundervisning. Moralén beror på helt andra saker.

Men man kan också å andra sidan säga, att det väl inte kan vara någon *olägenhet* med kristendomsundervisningen. Jo, olägenheten med konfessionell kristendomsundervisning är just inlärandet av trossatserna på det sättet, att de skola betraktas såsom sanning, något som också här är påpekat av herr Sandegård och andra. Det är läran om världens uppkomst, om treenigheten och dylikt — således åskådningar som voro uttryck för den kulturståndpunkt och den kunskapsståndpunkt, som de högst utvecklade människorna hade för tusentals år sedan. Vetenskapen måste vara en oförtröttad motståndare till strävandena att med maktspråk tvinga människorna att omfatta en åskådning, för vars riktighet icke kan framläggas avgörande sakskaal. Att barn få lära sig att anse såsom sanning sådana saker, som icke av en samvetsgrann person kunna påstås vara sanning, utan som måste betraktas som hypoteser — och till stor del mycket osannolika hypoteser dessutom — verkar demoraliserande, det kan man inte komma ifrån.

Därför är en kristendomsundervisning, lagd på detta sätt, demoraliserande och skadlig för karaktärsutvecklingen. Jag måste således för min del anse, att hur stor omsorg man än har om vårt folks moraliska fostran, behöver alls icke den saken medföra, att man känner sig skyldig att fasthålla vid en konfessionell kristendomsundervisning.

Då jag, herr talman, icke kan finna annat än att i stort sett de yrkanden, som motionären framställt, äro förnuftiga, ber jag att få yrka bifall till motionen.

I detta anförande instämde herr *Vennerström*.

Herr Olsson, Oscar: Det är bara två à tre minuter, som jag behöver taga kammarens tid i anspråk. Först och främst var det ett glatt igenkännande, som lyckliggjorde mig, när herr Wagnsson slog an den prelatensiskt överlägsna tonen vid sin antydan om ytliga kulturföreläsningar à la Anton Nyström! Så starkt igenkännande har jag ännu aldrig upplevat i denna riksdag, som vid ansläandet av den tonen ifrån herr Wagnssons sida. Hade jag inte sett honom, skulle jag trott, att det just var nuvarande biskopen i Strängnäs, som år 1918 här uppträdde med denna verkligt charmerande överlägsenhet.

Gentemot herr Wagnsson skulle jag emellertid vilja påpeka, när han talar om sin vackra kurva, som visar, att bara hälften av de holländska barnen äro fria ifrån konfessionell kristendomsundervisning, att det är inte så litet det, om vi taga hänsyn till förhållandena i vårt land. Sedan är det en annan sak beträffande den där kurvan, som det också är roligt att konstatera. Herr Wagnsson vet nämligen, att i Amerika under den sista generationen eleventalet i de privata skolorna har gått ned från en tredjedel till en åttondel av de amerikanska barnen, och där finns ingen konfessionell kristendomsundervisning i skolan. (Herr Wagnsson: »Dayton!») Ah, Dayton anföres här. Det är ungefär, som om man skulle tala om *européisk* kristendomsundervisning och taga som exempel någon avkrok av Balkanhörnet. Amerika är en värdsdel

och inte ett land. Dayton har inte med den saken att göra. Det är ett faktum, att trots att konfessionell kristendomsundervisning är struken från de amerikanska skolorna, hålla de privata skolorna i Amerika i allt högre grad på att försvinna. Det är inte så värst mycket kvar av dem nu. Varför tar herr Wagnsson inte fram den kunskapen vid sidan av den holländska? Herr Wagnsson vill antyda, att om vi här i Sverige avskaffa statens makt att ge konfessionell undervisning, skulle staten i stället betala de olika konfessionerna för att de skulle ge konfessionell undervisning! Att man har gjort så i Holland, behöver inte betyda, att man ämnar gå samma väg i Sverige.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

För övrigt vill jag säga herr Norling, att han hade alldeles rätt beträffande min uppfattning om den nivå, på vilken man står här i Sverige i fråga om religionsfrihet och förståelse för religionsfriheten. Jag trodde inte, att det skulle vara så nödvändigt att utreda dessa för mig och, som jag trodde, för den bildade opinionen tämligen självklara saker. Hans väsentliga invändning gick ut därpå, att jag inte ville skydda barnens utvecklingsfrihet, personliga religiösa utvecklingsfrihet gentemot föräldrarna, utan att jag ville ge föräldrarna den makt, som jag vill ta ifrån staten. Nej, föräldrarna ha den makten, herr Norling. Jag vill inte ge föräldrarna större makt än de redan ha. Jag skulle vara synnerligen glad, om jag kunde få det skydd, som herr Norling vill ha, men jag ser inte någon möjlighet att genom någon sorts utredning vinna detsamma. Emellertid förstår jag, att herr Norling har rätt i att enda utvägen blir att begära en utredning och försöka på detta sätt bryta en väg för religionsfriheten.

Som saken nu ligger, herr talman, har jag ingen anledning att frångå mitt visserligen hopplösa yrkande om bifall till motionen.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Endast ett par ord. Jag har begärt ordet för att få instämma i allt väsentligt med vad motionären här har framfört i sitt efter mitt tycke synnerligen briljanta anförande. Det är den gamla kulturradikala linjen, som ligger i det anförandet, från Anton Nyström, Hjalmar Branting, Knut Kjellberg, Ellen Key, Kata Dalström och många andra.

Jag tror, att en sådan linje betyder verklig religionsfrihet, men samtidigt respekt för all sann religiositet, varhelst den än finns, och att det inte i något avseende innebär någon kamp mot religionen, men väl en kamp mot dogmtvånget och det andliga mörkret. Det goda, det socialt revolutionerande och bärande i kristendomen, läran om solidariteten och godheten, kan aldrig utplånas. Det har bott i många andra stora rörelser i alla tider, och det är något, som ligger såsom pärlan i slammet, begravt av kyrkomötens och prelaters dogmer och av all sköns vantro. Det kan aldrig någonsin förstöras; det kommer att räddas undan. Det är det väsentliga; allt annat är oväsentligt. Men över allting står just detta krav på en fullständig religionsfrihet. Denna principer seger kommer att vara till gagn för all verklig religiositet och för allt det bästa i alla olika religiösa föreställningar.

Herr Pauli: Liksom den föregående talaren kan jag fatta mig mycket kort. Jag vill bara deklarerat, att jag i principiellt avseende har samma uppfattning som motionären och flera andra deltagare i denna debatt. När jag likväl icke i dag vill yrka bifall till hans motion, beror det mera på formella skäl. Jag är nämligen inte övertygad om att den formulering, som han givit flera av sina önskemål, är den mest lämpliga och praktiska. Jag anser liksom herr Norling, att saken lämpligen borde ha lagts fram i form av ett krav på utredning för utrönande av möjligheten att genom omläggning av undervisningen i skolorna ge större rum åt religionsfrihetens idé.

Jag vill dessutom något anknyta till vad herr Holmgren nyss sade. Jag

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

tror, att det är riktigt att starkt understryka, att man inte vinner någonting på att sammankoppla kristendomsundervisning och moralisk fostran. Det är ju långt ifrån så, att kristendomens etiska system är uttömmande, att det på alla punkter motsvarar den sedelära, som en modern människa känner sig ansvarig inför. Det är tvärtom så, att det finns mer än ett ställe i de kristna urkunderna, som återspeglar en föråldrad moralisk uppfattning, åt vilken vi absolut inte kunna ge vår anslutning.

Men det ligger dessutom en alldeles särskild risk i denna sammankoppling mellan moralisk fostran och konfessionell kristendomsundervisning. Det går ju mycket ofta så, att när barnen växa upp, så finna de, att många av de trosläror, som de ha fått inplantade i sig i skolan, inte hålla streck för en närmare prövning av förnuftet. Då kasta de bort dessa trosföreställningar, men då kan det också inträffa, att de med dessa föreställningar förbundna etiska värdena också kastas bort, att man med andra ord »kastar ut barnet med badvattnet». Jag tror, att det är något, som alltför ofta inträffar i vår moderna tid, att en ungdom, som på sådant sätt under uppväxten gripes av religiös skepsis, på samma gång gripes av en etisk nihilism, ett allmänt betvivlande av de sedliga värdena. Jag har särskilt velat understryka denna synpunkt därför att, såvitt jag hört, den icke förut har betonats under debatten.

Jag vill alltså, herr talman, uttala den förhoppningen, att den fråga, som i dag har debatterats, skall komma igen — den *måste*, i kraft av utvecklingens egen tvingande nödvändighet komma igen förr eller senare — men jag hoppas att den då kommer igen i en form, som på ett mera praktiskt och lyckligt sätt ger möjlighet till lösning av vårt önskemål om en bättre förverkligad religionsfrihet i skolorna.

Herr Winberg: Herr talman! Jag beklagar att det nu icke är möjligt att något närmare ingå på den fråga, som här föreligger till behandling. Dels på grund av den knappa tiden, men dels också på grund av, att vad motionären här framfört endast är en del av den stora fråga, som man ovillkorligen kommer in på, nämligen frågan huruvida staten överhuvud taget skall ha rätt att söka påtvinga medborgarna en viss religiös uppfattning eller ej.

Innan jag emellertid säger några ord i denna sak, skall jag tillåta mig att säga något med anledning av den här förda debatten. Herr Thelin förklarade att han blev mycket förvånad, när han läste motionen — jag kan säga det samma med anledning av vad som förekommit här under debatten. Först skulle jag vilja säga, att om jag icke personligen hade känt herrar Wagnsson och Sandegård, och visste vilken av dem som var kyrkoherde och vilken som var skollärare, skulle jag alldeles säkert ha tagit herr Wagnsson för kyrkoherden och herr Sandegård för skolläraren.

Jag blev också något förvånad över ett uttalande av herr Thelin. Han undrade nämligen såvitt jag fattade honom rätt, om vi inte hade reda på kristendomens stora kulturella betydelse, och så anförde han en del konkreta exempel, såsom till exempel i fråga om målarkonsten, bildhuggarkonsten och byggnadskonsten. Det förvånar mig verkligen att en person i så framskjuten ställning på undervisningens område inte har reda på, att man under antiken kommit längst i bildhuggarkonsten, och i fråga om byggnadskonsten är väl ännu det gamla Egypten ouppnått. Där kan man ännu se saker, som vi inte kunna åstadkomma i dag. Skulle detta kunna utgöra något bevis, så skulle det ju bevisa att egyptiernas religion var betydligt överlägsen den religion vi ha här i landet i dag.

Dessutom måste jag säga, att oavsett vilken ståndpunkt man intar till frågan såsom sådan, måste man väl ändå reagera mot utskottets sätt att be-

handla ett spörsmål som detta. Det är dock en ganska allvarlig fråga, som här föreligger, och vad säger utskottet? Jo, utskottet talar om, att det har remitterat motionen till skolöverstyrelsen, till Sveriges allmänna folkskollärare-förening, föreningen svenska folkskolans vänners förvaltningsråd och Sveriges folkskollärarinneförbund. Och så förklarar utskottet, att det ansluter sig till vad som sagts av dessa korporationer. Något annat har utskottet inte att säga!

Men, mina herrar, detta är väl ändå en fråga, som ganska nära berör alla Sveriges medborgare, och inte en fråga, som våra folkskollärare ensamt skola avgöra. Jag finner tillvägagångssättet vittna om en synnerligen stor nonchalans från utskottets sida, eller också är det så att utskottet förstått, att här gäller det en ganska kinkig fråga, där det är bäst att säga så litet som möjligt, och därför kryper det bakom de institutioner, som jag här nämnt, och deras uttalanden.

Utöver detta skall jag tillåta mig att även säga några ord i allmänhet. Herr Sandegård citerade här ett uttalande av en tysk pedagog, som sagt, att man meddelar icke ostraffat en lära i skolorna, som man skrattar åt vid universiteten. Detta uttalande träffar just huvudet på spiken beträffande den situation, som existerar för närvarande både i vårt land och i många andra länder. När man här i sådana varmhjärtade ordalag vittnar — man tycker sig nästan vara på Filadelfia ibland — om religionens stora betydelse och betydelsen av att hos barnen genom statens försorg inpräntas en viss uppfattning i religiösa ting, så glömmar man alldeles bort, att här håller man i våra folkskolor på att plugga in i barnen just saker och ting, som icke omfattas av dem, som kommit em smula längre i utvecklingen, eller, som den tyske pedagogen uttryckte sig, som man vid universiteten skrattar åt. Så länge sådant förekommer, verkar det dubbelt upprörande, när det sker med de tvångsinstitutioner, som staten såsom sådan förfogar över. Ser man allvarligt på denna fråga, med bortseende från allt känslotänkande och vad därmed sammanhänger, måste man säga, att staten som sådan på ett upprörande sätt misshandlar det människomaterial, som växer upp i våra dagar och som sedan en gång skall taga hand om samhällets angelägenheter. Det går icke ostraffat att i längden fortsätta med detta, enligt mitt förmenande.

Jag kan i huvudsak ansluta mig till vad motionären här uttalat i sitt anförande. Naturligtvis skulle jag kunna upptaga en del detaljsaker till bemötande, men tiden medger det icke. Men då jag, som sagt, anser att den springande punkten är frågan i dess helhet, d. v. s. frågan om statens ställning till individerna visavi inpräntandet av vissa religiösa uppfattningar, och då det därtill finns en punkt i motionärens yrkanden, som jag för min del inte utan vidare kan underskriva, så nödgas jag, herr talman, med allt erkännande av de synpunkter, som av motionären framförts, avsluta detta mitt anförande utan att göra något yrkande.

Herr Olsson, Olof: Som frågan nu ligger, herr talman, kommer jag att rösta för motionen. Då jag gör detta, är det inte på grund av den praktiska utformning, som den ger, utan på grund av den principiella inriktning, som motionen företräder.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i planen för om- och tillbyggnad av residensbyggnaden i Östersund;

nr 266, angående de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor;

nr 267, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående dels anslag till privatläroverken, dels ock understöd åt kommunala gymnasier;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bildande av en fond hos Aktiebolaget Jordbrukarbanken, avsedd att möjliggöra avveckling av vissa krediter åt Svenska lantmännens riksförbund och därtill anslutna föreningar; samt

nr 269, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 279, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om beräkning av lagstadgad tid.

Anmäldes och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 34, i anledning av väckt motion om höjd skatt vid utskiftning av aktiebolags och solidariska bankbolags tillgångar; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion, II: 364, angående avtal om löne- och arbetsvillkor för den civila personalen vid truppförbandens intendenturverkstäder.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.59 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
